Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Macro Issues of Urban and Rural Development and Land Use Planning in the Horizon of Iran 1420 with Strategic Future Approach

Aliakbar Jafarloo[1]✉ | Monireh Ghofran[2] | Sahar Nazari[3]

1. Corresponding Author: MSc in Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Booin Zahra, Iran. **E-mail:** jafarlOO6659@gmail.com
2. MSc student of Geography and Rural Planning, Sistan and Baluchestan University, Zahedan, Iran. **E-mail:** Mghofran7808@gmail.com
3. MSc student of Architecture, Islamic Azad University, Ardestan, Isfahan, Iran. **E-mail:** sahar.nazari@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received
2022/04/13
Received in revised
2022/05/15
Accepted
2022/05/15
Published
2022/05/16
Published online
2025/05/21

Keywords:
Spatial planning,
regional planning,
urban and rural development,
strategic research

ABSTRACT

Given the recent challenges faced by urban and rural areas in Iran, it is anticipated that these regions will encounter significant uncertainties and critical issues in the coming years. Addressing land use and mitigating the challenges associated with urban and rural development necessitates a thorough identification of these issues, followed by strategic planning aimed at alleviating their impact. This research adopts a futuristic perspective and employs a qualitative-descriptive methodology to investigate these matters. To achieve the research objectives, an extensive review of relevant literature and library studies was conducted, supplemented by consultations with 70 experts across various domains. This process facilitated the identification of the primary challenges related to urban and rural development and land use within the context of Iran in the year 1420 (Islamic calendar). Subsequently, qualitative analysis was utilized to develop strategic scenarios aimed at addressing the identified challenges in the country's future trajectory. The findings reveal that Iran will likely experience sudden disruptions and heightened uncertainties, compounded by economic, social, political, environmental, demographic, geopolitical, and climate-related factors, as well as issues related to cyberspace and increasing inequalities. Furthermore, there are unanticipated and unaddressed threats on the horizon. In response to these challenges, twenty future scenarios were devised, designed to confront the macro-level issues highlighted in the research, while also challenging current assumptions and posing critical questions regarding the nation's future. These scenarios provide strategic insights into how Iran can prepare to meet the evolving needs of its urban and rural communities as the country approaches the year 1420, in light of a dynamic and uncertain future.

Cite this article: Jafarloo, Aliakbar., Ghofran, Monireh., & Nazari, Sahar. (2025). Macro Issues of Urban and Rural Development and Land Area in the Horizon of Iran 1420 with Strategic Future Approach. Journal of *Applied Researches in Geographical Sciences*, 25 (77), 266-289. DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.11

© The Author(s). Publisher: Kharazmi University
DOI: http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.11

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

Extended Abstract

Introduction

In Iran, both urban and rural areas are confronted with a myriad of challenges and uncertainties. Some forecasts suggest an intensification of these issues in the near future, while others indicate the potential emergence of significant macro-level concerns in the more distant future. These macro-level challenges and impending crises may serve as fundamental causes for a variety of future difficulties faced by the country. In the long term, within the framework of national spatial planning, such challenges could precipitate severe social consequences, a decline in public health, and an escalation of economic problems, including unemployment, inflation, and inequality. Additionally, these issues may foster cultural conflicts between governmental ideals, diminish societal food security due to reduced agricultural production capacity, and impair the economic capacity to fulfill external needs. Furthermore, the penetration of advanced technologies, coupled with the country's inability to adapt to these advancements, as well as its shortcomings in developing effective spatial planning and economically leveraging its potential, pose substantial risks. To address these macro-level challenges associated with urban and rural development in Iran, the implementation of strategic foresight can play a pivotal role. This approach can help to identify the underlying issues related to the country's future spatial planning, including the lack of long-term policymaking, the trend of rapid urbanization alongside a declining rural population, and various political, economic, social, cultural, technological, and environmental trends. These factors contribute to a wide array of challenges and crises faced by communities in both urban and rural settings over the long term. Consequently, this research employs strategic foresight methodologies to examine the principal issues and crises pertaining to the country's spatial planning through the lens of Iran 1420 (2041). The study, titled "Macro-Level Issues of Urban and Rural Development and Spatial Planning in Iran in the Horizon of 1420 with a Strategic Foresight Approach," investigates these macro-level issues and presents the various scenarios that may confront Iran by 1420. Ultimately, the exploration of macro-level challenges in urban and rural development and spatial planning in Iran emerges as a central focus of this research, with an emphasis on the presentation of relevant scenarios.

Material and Methods

This paper presents strategic foresight as a methodological approach for future-oriented research addressing complex urban and rural issues. It specifically investigates significant challenges related to urban development and land-use planning in Iran, with a focus on the period leading up to 2041, utilizing a strategic foresight framework. Employing a descriptive-qualitative methodology, the study aims to identify and analyze critical issues. Initially, through a comprehensive literature review, the most pressing challenges facing urban and rural development in the country are ascertained. Subsequently, qualitative methods, including structured interviews and qualitative content analysis, are employed to formulate strategic scenarios aimed at addressing national land-use planning challenges

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences
Print ISSN: 2228-7736 Online ISSN: 2588-5138
https://jgs.khu.ac.ir/

leading up to 2041, drawing on the insights of experts in the field. Consequently, this research adopts a descriptive approach, incorporating a literature review, document analysis, qualitative content analysis, and expert opinions. The study is practically oriented, centering on the primary research objective of examining significant urban development and land-use planning challenges in Iran up to 2041. In terms of its objectives, the research is applied, and its methodology integrates both qualitative and quantitative methods. The study population comprises experts from various disciplines, including geography (rural planning, urban planning, regional planning), economics, rural sociology, management, as well as urban and rural specialists, elites, managers, and youth from across the nation. A purposive sampling method was employed to select 70 participants for the completion of questionnaires and interviews.

Results and Discussion

A multitude of issues and challenges confronting the development of urban and rural areas in the country has the potential to alter the future trajectory of land use planning in unpredictable ways. These challenges may profoundly transform the nation in the coming decades. Evidence of this transformation is evident in persistent trends such as demographic shifts, digitalization, and the expansion of cyberspace, as well as in the initial indications of new changes and transformations that may escalate over time. The following emerging changes and trends are poised to exert a significant influence on the future of urban and rural development, including comprehensive land use planning across the nation. This research identifies and examines the most critical macro-level issues pertaining to urban and rural development and land use planning in Iran by 2026.

Conclusion

This research adopts a futuristic perspective and employs a qualitative-descriptive methodology to investigate these matters. To achieve the research objectives, an extensive review of relevant literature and library studies was conducted, supplemented by consultations with 70 experts across various domains. This process facilitated the identification of the primary challenges related to urban and rural development and land use within the context of Iran in the year 1420 (Islamic calendar). Subsequently, qualitative analysis was utilized to develop strategic scenarios aimed at addressing the identified challenges in the country's future trajectory. The findings reveal that Iran will likely experience sudden disruptions and heightened uncertainties, compounded by economic, social, political, environmental, demographic, geopolitical, and climate-related factors, as well as issues related to cyberspace and increasing inequalities. Furthermore, there are unanticipated and unaddressed threats on the horizon. In response to these challenges, twenty future scenarios were devised, designed to confront the macro-level issues highlighted in the research, while also challenging current assumptions and posing critical questions regarding the nation's future .These scenarios provide strategic insights into how Iran can prepare to meet the evolving needs of its urban and rural communities as the country approaches the year 1420, in light of a dynamic and uncertain future.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی
شاپا چاپی: ۲۲۲۸-۷۷۳۶ شاپا الکترونیکی: ۲۵۸۸-۵۱۳۸
https://jgs.khu.ac.ir/

مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ با رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک

علی‌اکبر جعفرلو[1]✉، منیره غفران[2]، سحر نظری[3]

۱. نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد پیام نور بوئین‌زهرا؛ قزوین، ایران.
رایانامه: jafarlOO6659@Gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
رایانامه: Mghofran7808@gmail.com

۳. کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردستان، اصفهان، ایران. رایانامه: sahar.nazari@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۱/۰۱/۲۴
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۱/۰۲/۲۵
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۱/۰۳/۲۵
تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۰۳/۲۶
تاریخ انتشار آنلاین:
۱۴۰۴/۰۴/۰۱

کلیدواژه‌ها:
آمایش سرزمین،
برنامه‌ریزی منطقه‌ای،
توسعه شهری و روستایی،
آینده‌پژوهی استراتژیک.

چکیده

با توجه به چالش‌های اخیر مناطق شهری و روستایی کشور، در سال‌های پیش‌رو، مناطق شهری و روستایی ایران با عدم قطعیت‌ها و مسائل کلانی روبرو خواهند شد. آمایش سرزمین و رفع چالش‌های مسائل کلان‌شهری و روستایی کشور در آینده نیازمند شناسایی این مسائل و برنامه‌ریزی برای رفع و یا کاهش اثرت آن است. لذا در این پژوهش با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک که دارای رویکردی کیفی- توصیفی است، به بررسی هدف تحقیق پرداخته شد. برای رسیدن به این هدف ابتدا با استفاده از ادبیات تحقیق و مطالعات کتابخانه‌ای و همچنین به کمک نظرات ۷۰ کارشناس در زمینه‌های مختلف تحصیلی، ابتدا مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ شناسایی شدند. در ادامه با روش تحلیل کیفی و نظر کارشناسان امر سناریوهای استراتژیک کشور برای رفع چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ ارائه شد. نتایج تحقیق نشان داد که آمایش کشور در افق ایران ۱۴۲۰ با اختلالات ناگهانی پیش‌بینی نشده و افزایش عدم اطمینان در کنار تغییرات دگرگون کننده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست‌محیطی، جمعیتی، ژئوپولتیک، تغییرات اقلیمی، فضای مجازی، افزایش نابرابری‌ها و تهدیدهای پیش‌بینی شده و نشده‌ای روبرو خواهد بود. در این راستا ۲۰ سناریوی آینده‌نگر برای رفع مسائل کلان ارائه شده در پژوهش تدوین و طراحی شد که این سناریوها به‌منظور به چالش کشیدن مفروضات فعلی و طرح سؤالات مهم برای آینده آمایش کشور ارائه و طراحی شده‌اند. این سناریوها تعدادی ملاحظات استراتژیک را برای چگونگی آماده‌سازی آمایش کشور برای پاسخگویی به نیازهای درحال‌توسعه جامعه شهری و روستایی در افق آمایش کشور ۱۴۲۰ در مواجهه با آینده‌ای بسیار پویا و نامشخص نشان می‌دهد.

استناد: جعفرلو، علی‌اکبر؛ غفران، منیره؛ و نظری، سحر (۱۴۰۴). مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ با رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۵ (۷۷)، ۲۸۹-۲۶۶.
http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.77.11

CC BY NC

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران.
© نویسندگان.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

مقدمه

در دنیای ناشناخته امروزی مناطق شهری و روستایی با مسائل و چالش‌های زیادی روبرو هستند و با پیشرفت بشری و در طی این سال‌ها این همواره چالش‌ها وجود داشته و بخش زیادی از آن‌ها حل نشده باقی مانده است (Termos and Yorke-Smith, 2022). این چالش‌ها و مسائل شهری و روستایی در صورت تداوم در آینده و عدم رفع آن‌ها به‌عنوان یک بحران کلان آمایش و توسعه شهری و روستایی، کشورها را با بحران روبرو خواهد نمود (Friend and Thinphanga, 2018). در طول سال‌ها نیز محققان دریافتند که چالش‌ها و مسائل شهری و روستایی در آینده برای افزایش توسعه مهم هستند (حاجی-نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). شناسایی بحران‌های پیش‌روی توسعه شهری و روستایی کشورها در افق چشم‌اند آتی و بلندمدت و ارائه سناریوهای آینده‌نگر برای کاهش و یا رفع احتمالی این بحران و مسائل کلان می‌تواند از وقوع بیشتر این مسائل و چالش‌های پیش‌رو جلوگیری کند (Miles and Shipway, 2020). چرا که با حاد شدن و افزایش و توسعه این مشکلات در آینده و ظهور مسائل جدی دیگر در آینده دورتر، می‌توانند سرمنشأ بسیاری از چالش‌ها و بحران‌های آینده کشورها شود (Cohen and Garrett, 2010) و توسعه سرزمین را با فشارها و مسائل اقتصادی و اجتماعی مرتبط روبرو خواهد نمود که در صورت عدم توجه به آن آینده شهرها و روستاها و یا کل کشور را به سمت ناپایداری سوق می‌دهد (Mueller et al, 2021). رفع این چالش‌ها که به‌مثابه محصول بشری پیچیده هستند نیازمند ابزارهای مختلفی جهت راهکارگزینی است (علی‌الحسابی و شیخ، ۱۳۹۹). لازمه این امر مستلزم شناسایی و پیش‌بینی مداوم مسائل کلانی است که ممکن است در آینده به وجود آیند و در صورت تداوم در آینده بر کاهش کلی تقاضای و برخی بخش‌های اصلی معیشتی شهرها و روستاها تأثیر خواهد گذاشت و می‌تواند امنیت اقتصادی کل کشورها را نیز به‌شدت تحت تأثیر قرار دهد (Narula, 2020). یکی از روش‌هایی که برای شناسایی و مسائل کلان توسعه شهری و آمایش سرزمین در افق بلندمدت مورداستفاده قرار می‌گیرد روش آینده‌نگری استراتژیک است. در این زمینه هالچر و فرانتسکاکی[1] (۲۰۲۱) نیز اظهار داشتند که روش آینده‌نگری استراتژیک برای آگاهی از نحوه آمایش سرزمین و رفع چالش‌های مسائل کلان‌شهری و روستایی و آمایش برای برآوردن نیازهای آینده غیرقابل‌پیش‌بینی استفاده می‌شود و مسائل کلان آینده کشور را موردبررسی قرار خواهد تا نشان دهد طرح آمایش سرزمین و توسعه شهری و روستایی بدون رفع مسائل کلان و طراحی برنامه‌های آینده‌نگر محقق نخواهد شد.

در تعریف آینده‌پژوهی استراتژیک می‌توان گفت که، آینده‌پژوهی استراتژیک یک رویکرد ساختارمند برای بررسی تغییرات احتمالی آینده و پیامدهای آن در تصمیم‌گیری امروز است (Kurennaya et al, 2019). این شامل توجه به افق بلندمدت کشورها برای تحولات جدید و روندهای نوظهور، طراحی سناریوهای جایگزین در مورد تغییرات احتمالی آینده و طراحی استراتژی‌های آینده‌نگر برای پیشبرد ارزش‌ها و اهداف در طیف گسترده‌ای از شرایط احتمالی است (Cohen, 2021). آینده‌نگری استراتژیک به جلوگیری از تصمیمات ضعیف بر اساس مفروضات بدون تردید در مورد آینده کمک می‌کند (Cheng et al, 2018). تمرین آینده‌نگری فرد را قادر می‌سازد تا چالش‌های جدید را زودتر بشناسد تا غافلگیر نشود و آینده وسیع‌تری از فرصت‌های مثبت را درک و ارائه کند (Mölleryd, 2015). آینده‌پژوهی و یا آینده‌نگری استراتژیک برای اطلاع‌رسانی و بهبود سیاست‌های عمومی در آینده مورداستفاده قرار می‌گیرد (Sardar, 2010). در واقع آینده‌نگری استراتژیک با پیشگامی مسائل کلان آینده شامل تلاش‌های قابل‌توجهی برای کشف مسائل و مشکلات و ارائه سناریوهای جایگزین برای توسعه اقتصادی، حفظ محیط‌زیست، تغییرات اجتماعی، توسعه و مشارکت تمام بازیگران و سیاست‌گذاران خواهد (Geissler and Krys, 2013). این کار پایه و اساس ایجاد برنامه آمایش آینده‌نگر را ایجاد می‌کند که هدف آن کمک به تصمیم‌گیرندگان در دولت و صنعت برای ارزیابی روندهای اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی شکل دهنده آینده خواهد بود (Hynes et al, 2020). این برنامه شامل انجام مطالعات آینده‌نگاری تأثیرگذار در زمینه‌های مشترک توسعه شهری و روستایی خواهد بود و منجر به ایجاد زمینه‌های مهم جدید کاری برای آمایش آینده کشور خواهد شد (Ahituv and Zeira, 2011).

1- Hölscher & Frantzeskaki

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

در طول دهه گذشته شیوه‌های آینده‌نگری در بسیاری از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، محیط‌زیستی و .. موردتوجه قرار گرفته است. به‌عنوان‌مثال هال و پیفر[2](۲۰۱۳) اظهار داشتند آینده‌نگری ابتکارات متمرکز و مهم مربوط به آینده، همکاری بسیاری از مدیران و کمیته‌ها را شامل می‌شود، از جمله در زمینه توسعه شهری و روستایی، آموزش، اشتغال، محیط‌زیست، مهاجرت، شهرها و مناطق روستایی، نوآوری در سیاست، علم و فناوری، مالیات، گردشگری، حمل‌ونقل و بسیاری دیگر از مسائل کشورها. نیجمان[3] (۲۰۱۵) در مطالعه خود با استفاده روش آینده‌نگری استراتژیک آینده شهری هند و نمایی از محلات فقیرنشین شهری هند را موردبررسی و مطالعه قرار دادند و توانستند با استفاده از این روش محلاتی که در آینده فقیرتر خواهند شد را شناسایی کنند. هاردوی و ساتروایته[4] (۲۰۱۹) با استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک تغییرات شهری و روستایی آینده در جهان سوم را موردبررسی و شناسایی قرار داند و از این طریق روندهای آینده و نشانه‌های مفید برای آینده شهری و روستایی در جهان سومر را شناسایی کردند. وانگ[5] و همکاران (۲۰۲۱) با استفاده از روش‌های آینده‌نگری مانند ترسیم افق و توسعه سناریوهایی‌های آینده‌نگر محرک‌های مجاورت و دسترسی رشد پویا شهری و روستایی را شناسایی و شبیه‌سازی کردند. بنابراین و با توجه به این مطالعات و روش‌هایی آینده‌نگر می‌توان گفت که تعمیق بیشتر روش‌های آینده‌نگری مانند ترسیم افق و توسعه سناریوهایی‌های آینده‌نگر می‌تواند برای همه زمینه‌های تجزیه‌وتحلیل سیاست و مشاوره مفید باشد. این امر برای اطمینان از تحرک برنامه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های آمایش سرزمین بسیار مهم خواهد بود.

در ایران که مناطق شهری و روستایی کشور با چالش‌ها و عدم قطعیت‌های مختلفی روبرو هستند و برخی از پیش‌بینی‌ها نشانگر حاد شدن این مشکلات در آینده نزدیک و بعضی دیگر مبین ظهور مسائل کلان جدی در آینده دورتر خواهد. این مسائل کلان، چالش‌ها و بحران‌های آینده می‌توانند سرمنشأ بسیاری از چالش‌ها و بحران‌های آینده کشور شوند و در افق بلندمدت و آمایش کشور عوارض اجتماعی خطرناک، کاهش سطح سلامت عمومی، افزایش مشکلات اقتصادی همچون بیکاری، تورم و نابرابری، افزایش تضادهای فرهنگی بین آرمان‌های حکومتی، کاهش امنیت غذایی جامعه در اثر کاهش توان تولید کشاورزی و از طرف دیگر کاهش توان اقتصادی جامعه جهت تأمین نیازهای خود از خارج؛ نفوذ فناوری‌های پیشرفته و ناتوانی کشور در همراهی با پیشرفت‌ها، به‌علاوه ناتوانی کشور در توسعه آمایش سرزمین و بهره‌برداری اقتصادی از پتانسیل-های کشور در آینده را فراهم آورد. لذا برای شناسایی مسائل کلان توسعه شهری و روستایی کشور استفاده و کاربرد آینده-پژوهی استراتژیک می‌تواند ضمن شناسایی مسائل و مشکلات آمایش آینده کشور، عوامل متعدد در این زمینه و از جمله، عدم سیاست‌گذاری بلندمدت، روند رشد گسترده شهرنشینی توأم با کاهش جمعیت روستایی و دیگر روندها و رویدادهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فناوری و زیست‌محیطی باعث ظهور طیف گسترده‌ای از چالش‌ها و بحران‌ها برای جوامع انسانی مستقر در مناطق شهری و روستایی در افق بلندمدت را شناسایی نمود بنابراین در این پژوهش با استفاده از بررسی‌های آینده‌پژوهی استراتژیک، مسائل اصلی و بحران‌های آمایش کشور در افق ایران ۱۴۲۰ و سناریوهای پیش روی ایران تا سال ۱۴۲۰ را با انجام پژوهش «مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ با رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک» بررسی کرده است و بر این اساس، مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق بلندمدت در صدر مسائل اصلی این پژوهش و ارائه سناریوهای پیش روی آن موردبررسی قرار گرفته‌اند. چرا که شناسایی بحران‌های پیش‌روی توسعه شهری و روستایی کشور در افق بلندمدت و ارائه سناریوهای آینده‌نگر برای کاهش و یا رفع احتمالی این بحران و مسائل کلان می‌تواند چگونگی آماده‌سازی آمایش کشور برای پاسخگویی به نیازهای درحال‌توسعه جامعه شهری و روستایی در افق آمایش کشور در مواجهه با آینده‌ای بسیار پویا و نامشخص کشور را نشان و سیاست‌های ضروری برای جلوگیری از وقوع آن را ارائه نماید. لذا در این پژوهش ابتدا آینده‌پژوهی استراتژیک برای آگاهی از این روش و نحوه آمایش سرزمین و رفع چالش‌های مسائل کلان‌شهری و روستایی و آمایش برای برآوردن نیازهای آینده غیرقابل‌پیش‌بینی

2- Hall & Pfeiffer
3- Nijman
4- Hardoy & Satterthwaite
5- Wang

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

با استفاده از آن مطرح شد. همچنین سناریوهای استراتژیک کشور برای رفع مسائل کلان کشور و چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ ارائه شد تا بتوان در آینده و افق موردبحث از وقوع آن‌ها جلوگیری نمود و یا برای کاهش اثرات آن و وقوع بحران‌های بیشتر جلوگیر نمود. ارائه این سناریوها اندیشیدن و بحث درباره سناریوهای مختلف (و گاهی ناراحت‌کننده) و پیامدهای احتمالی آن‌ها به خلاص شدن از مفروضات محدود و کشف چگونگی سازگاری و تأثیر بیشتر آمایش سرزمین در مواجهه با چالش‌های آینده کمک می‌کند. همچنین پیشنهاداتی با نگاه آینده‌پژوهی در راستای کاهش و یا جلوگیری از مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ تدوین و ارائه شده است. سؤالات اصلی و مهم این پژوهش با رویکرد آینده پژوهش به شرح زیر است: مهم‌ترین مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ با رویکرد آینده‌پژوهی کدم‌اند؟ و سناریوهای استراتژیک کشور برای رفع چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ کدام سناریوها و سیاست‌ها می‌باشند؟

روش‌شناسی

این مقاله ضمن معرفی رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک به‌عنوان یک روش آینده‌نگری در مسائل کلان‌شهری و روستایی که حوزه محتوایی آن از پیچیدگی خاصی برخوردار بوده؛ به بررسی مسائل کلان توسعه شهری و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ با رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک با استفاده از این روش که به‌صورت توصیفی- و تحلیل کیفی است به بررسی هدف تحقیق پرداخته شد. در این روش ابتدا با استفاده از روش و مطالعات کتابخانه‌ای مهم‌ترین مسائل و مشکلات کلان پیش‌روی توسعه مناطق شهری و روستایی در کشور شناسایی خواهد شد. در ادامه این روش با توجه به مسائل و مشکلات کلان شناسایی شده با استفاده از روش‌های کیفی و مصاحبه‌های ساختاریافته و انجام تحلیل محتوای کیفی داده‌ها، با توجه به نظر کارشناسان سناریوهای استراتژیک کشور برای رفع چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ شناسایی و ارائه شده است. بنابراین در این پژوهش با رویکردی توصیفی و کتابخانه‌ای/ اسنادی و روش‌های تحلیل محتوای کیفی و نظر کارشناسان که دارای ماهیتی کاربردی بوده، به پیگیری هدف تحقیق که مسائل کلان توسعه شهری و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ است، پرداخته شد. لذا تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و روش انجام آن ترکیبی (کیفی و کمی) می‌باشد. جامعه آماری، شامل کارشناسان در رشته‌های مختلف مانند جغرافیا (برنامه‌ریزی روستایی، برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، اقتصاد، علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی روستایی، مدیریت،، متخصصان/ نخبگان/ مدیران/ جوانان شهری و روستایی در سراسر کشور می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند ۷۰ نمونه برای تکمیل پرسش‌نامه و انجام مصاحبه انتخاب شد.

نتایج و بحث

مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰

تعداد بسیاری از مسائل و چالش‌های پیش‌روی توسعه مناطق شهری و روستایی کشور می‌تواند چشم‌انداز آینده آمایش کشور را به شیوه‌های غیرقابل‌پیش‌بینی تغییر دهند و این پتانسیل را دارند که در دهه‌های آینده کشور را عمیقاً تغییر دهند. شواهد این امر را می‌توان در روندهای ثابت مانند تغییرات جمعیتی و دیجیتالی شدن و گسترش فضای مجازی، و در نشانه‌های اولیه تغییرات و تحولات جدید که می‌تواند در طول زمان رشد کند، پیدا کرد. موارد زیر تغییرات و روندهای نوظهوری هستند که می‌توانند تأثیر قابل‌توجهی بر آینده توسعه شهری و روستایی و از جمله بر آمایش کل کشور داشته باشند. مهم‌ترین مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۱۴ که در این پژوهش موردبررسی و شناسایی شده در شکل (۱) آورده شده و در ادامه هرکدام از این مسائل و چالش‌های آینده آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ موردبحث و بررسی قرار گرفته است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

شکل (۱). مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰

بحران COVID-19

همه‌گیری کرونا ویروس مشاغل و ساکنان شهری و روستایی کشور را با فشارهای متعددی از جمله فشارهای ناشی از همه‌گیری و چالش‌ها و مسائل اقتصادی و اجتماعی مرتبط روبرو کرده است. کووید -۱۹ در صورت عدم کنترل آن، در آینده نابرابری‌های موجود در مناطق شهری و روستایی کشور را تقویت خواهد کرد. مسئله گسترش کرونا در آینده افرادی که در مناطق فقیرتر و به‌خصوص مناطق روستایی کشور زندگی می‌کنند را نسبت به مناطق شهری مرفه با آسیب‌های بیشتر روبرو خواهد کرد و مناطق روستایی را بیشتر تحت تأثیر قرار خواهد داد. از سویی دیگر سهم نامتناسب افراد فقر (چه شهری و چه روستایی) و از جمله افراد مسن و افراد با بیماری زمینه‌ای، مناطقی که ظرفیت‌های بهداشتی محدودتر دارند و مشاغل که مشمول کار از راه دور نیستند را با آسیب‌های بیشتری روبرو خواهد کرد. بنابراین اولین مسئله مهمی که آینده توسعه شهری و روستایی و آمایش کشور را با بحران‌های جدید روبرو خواهد کرد، مسئله عدم کنترل کرونا ویروس می‌باشد که می‌تواند به‌عنوان یک مسئله کلان، توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۱۴ را مختل کند و استراتژی‌های آمایش کشور را با چالش‌های بسیاری روبرو کند. ماندگاری این ویروس در افق موردبحث، می‌تواند هزینه‌های قابل‌توجهی برای زندگی و اقتصادهای شهری و روستایی، با تأثیرات متفاوت در توسعه سرزمین، واکنش‌های سیاسی سایر کشورها بر ایران را تقویت کند. ماندگاری ویروس کرونا به‌عنوان یک مسئله کلانی کشور در افق ۱۴۲۰ تأثیر عمیقی بر سلامت جوامع شهری و روستایی و اقتصاد کشور خواهد داشت و آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ را مختل و غیرقابل اجرا خواهد کرد. این نشان می‌دهد که خطرات برای سلامتی انسان می‌تواند باعث بحران سیستمیک و توسعه‌نیافتگی کشور در آینده شود.

تغییرات آب و هوایی

تغییرات آب و هوایی یک مسئله کلان جهانی و یک مسئله و چالش ملی در کشور است که نیازمند اقدامات ملی، منطقه‌ای، محلی، فراگیر و زودهنگام در کشور است. چالش آب و هوایی می‌تواند آینده و پایه‌های رفاه شهری و روستایی و در نتیجه آمایش کل کشور در افق ۱۴۲۰ را تهدید کند. خطرات کلیدی ناشی از تغییرات آب و هوایی در زمینه آمایش کشور کمبود

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

مواد غذایی در سراسر مناطق شهری و روستایی و همچنین خطرات بالای کمبود آب در مناطق دیم کشور و مشکلات خشک‌سالی و پیامدهای آن، ناپایداری زیست‌محیطی در آینده را به یک مسئله غیرقابل‌جبران تبدیل کند. تداوم تغییرات آب و هوایی در کشور کاهش رفاه اقتصادی و اجتماعی را به دنبال دارد و می‌تواند هزینه‌ها و سرمایه‌هایی کشور را که برای طراحی و تدوین برنامه‌های آینده کشور در نظر شده را نابود و بی‌اثر کند. عدم توجه به تغییرات آب و هوایی در افق آمایش ایران ۱۴۲۰ و تأخیر در اقدام قابل‌توجهی برای مقابله با آن می‌تواند توسعه شهری و روستایی کشور را با خطرات احتمالی چون افزایش فقر، گرسنگی، کمبود آب و غذا، خشک شدن خاک و شوری آن و دیگر خسارات جبران‌ناپذیری روبرو کند. بنابراین می‌توان گفت که تغییرات آب و هوایی به‌عنوان یکی از مسائل کلان آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ خواهد بود که توسعه شهری و روستایی کشور ا با خسارات جبران‌ناپذیری روبرو خواهد کرد.

ارتباط دیجیتالی فرامرزی (فضای مجازی)

ارائه خدمات و چشم‌انداز اولیه اینترنت و فضای مجازی به‌عنوان یک بستر باز که اجازه دسترسی بدون مرز به اطلاعات، فرصت‌ها و همکاری‌ها را مؤثر می‌سازد به‌طور فزاینده‌ای به نفع حاکمیت دیجیتالی و کشورهای قدرت و مرکز می‌باشد (Aho, 2018). نگرانی‌های امنیتی و سیاسی کشورهای ضعیف‌تر نیز منجر به بررسی و حتی ممنوعیت فعالیت‌های شرکت-های فناوری متعلق به کشورهای خارجی توسط چندین کشور شده است که عملاً فناوری را مستقیماً به این مسئله ژئوپلیتیک تبدیل کرده است (Andrews et al, 2018). علیرغم منافع مشروع در زمینه حریم خصوصی، امنیت و حاکمیت دیجیتالی کشورهای قدرتمند می‌تواند از طرق فضای مجازی ابعاد مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور را با بحران‌هایی در آینده روبرو کند و به علت همین بستر باز فضای مجازی می‌تواند به عمق خاک کشور نفوذ نمایند.

در ایران نیز باز بودن و رها بودن فضای مجازی (البته استفاده غیراصولی از آن) زمینه‌ساز انحرافات اخلاقی، مباحث امنیت ملی، سردرگرمی و ایجاد سرگرمی‌های کاذب برای جوانان، همچنین به‌عنوان ابزاری برای اجرای سیاست‌های ضد ایرانی از سوی کشورهای دیگر شده است که در پاره‌ای مواقع از طریق همین فضا جو سیاسی کشور را متشنج نموده است. این مسئله در صورت عدم کنترل می‌تواند به یک بحران و چالش کلان در آینده تبدیل شود. البته لازم به ذکر است که فضای مجازی در صورت استفاده اصولی فواید بسیاری مانند ایجاد اشتغال، راه‌اندازی کسب‌وکار دیجیتال، پیوند ارتباط و غیر را نیز به همراه دارد که هرکدام می‌توانند به‌عنوان عاملی جهت توسعه بیشتر مناطق شهری و روستایی کشور و به‌عنوان ابزاری برای برنامه‌ریزی آمایش کشور در بلندمدت باشد. لذا از بین رفتن مرزهای دیجیتالی می‌تواند به مانعی فزاینده برای امنیت ملی و عاملی برای آمایش سرزمین تبدیل شود.

فرار مغزها

فرار مغزها هرچند در گذشته نیز رواج داشته است؛ ولی در آینده این پدیده چالش‌های قابل‌توجهی را برای همه جوامع شهری و روستایی کشور ایجاد می‌کند. مهاجرت خارجی و فرار مغزها چون در بین نخبگان شهری و روستایی رخ می‌دهد می‌تواند این جوامع را از نیروی فعال و نخبه خالی نماید. عدم وجود این نخبگان در مناطق شهری و روستایی خود عاملی است برای عدم مشارکت در برنامه‌های توسعه شهری و روستایی و همچنین آمایش کلی سرزمین. همچنین مهاجرت، فرار مغزها چون بیشتر در بین تحصیل‌کردگان کشور انجام می‌شود علاوه بر افزایش هزینه‌های کشور، در آینده جوامع شهری و روستایی کشور را از وجود نیروی انسانی متخصص خالی می‌کند و همین امر به‌عنوان یک چالش در آینده کشور پیش‌بینی می‌شود. همچنین مهاجرت و فرار مغزها در آینده کشور را از استعدادهای جوان محروم می‌کنند و به‌طور بالقوه به عدم نوآوری و تحول اقتصادی و به عدم آمایش سرزمین کمک می‌کند. خدمات عمومی، به‌ویژه مراقبت‌های پزشکی نیز با ترک افراد و فرار مغزهای واجد شرایط آسیب می‌بینند. هزینه عاطفی برای کسانی که باقی مانده‌اند قابل‌ملاحظه است و ممکن است در دراز مدت باعث نارضایتی از این پدیده در کشور شود و همین به‌عنوان یک زمینه اعتراضی به حکومت شود.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

آلودگی هوا و انرژی

با افزایش جمعیت کشور در افق ۱۴۲۰، به‌عنوان انرژی و آلودگی هوا چالش‌های پیچیده‌ای هستند و موانع مهمی بر سر راه توسعه و رفاه اقتصادی آینده و در نتیجه آمایش سرزمین محسوب می‌شوند. سهم منابع نفتی سهم عظیمی از منابع انرژی و درآمدهای اقتصادهای کشور را شامل می‌شود که تقریباً بودجه دولت و هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های دولت برای آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ به پول فروش از نفت متکی است. این در حالی است که کشور با تحریم‌های ظالمانه‌ای روبرو می‌باشد که همین عدم تأمین سرمایه برای برنامه‌های آمایش می‌تواند در آینده کشور و مناطق شهری و روستایی را با بحران‌های جدید روبرو کند. درعین‌حال، سوخت فسیلی، به‌ویژه هنگامی‌که با فناوری قدیمی سوزانده می‌شود، محرک تغییرات آب و هوایی است و باعث آلودگی قابل‌توجه هوای کشور خواهد شد که مهم‌ترین بار زیست‌محیطی بر کشور وارد خواهد کرد.

بحران اقتصادی

بحران اقتصادی ناشی از COVID-19 ممکن است جدی‌ترین بحران اقتصادی در افق ۱۴۲۰ مناطق شهری و روستایی در ایران باشد. بحران اقتصادی ناشی از COVID-19 در آمایش ۱۴۲۰ کشور تأثیرات اجتماعی و اقتصادی، محدودیت‌های برای آمایش کشور ایجاد می‌کند و باعث کند شدن سرمایه‌گذاری در برنامه‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ خواهد شد. این بحران از نظر جغرافیایی می‌تواند متفاوت باشد و مناطق محروم و کم برخوردار کشور را با چالش‌های بیشتری روبرو کند. همان‌طوری که سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی (۲۰۲۰) پیش‌بینی نموده است بحران اقتصادی پساکرونا در جوامع شهری و روستایی جهان- از جمله در ایران- باعث ضعف ساختاری‌های صنعتی، کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش نرخ اشغال و کسب‌وکارهای جدید خواهد شد و از این طریق باعث ایجاد بحران‌های اقتصادی در آینده خواهد شد. این بحران بر مناطق روستایی کشور در آینده اثرات منفی بیشتری خواهد گذاشت. تجارت عمده و خرد، تعطیلی اقامتگاه و خدمات غذایی به‌شدت تحت تأثیر تعطیلی، فاصله‌گذاری فیزیکی و اختلال در سفر قرار خواهد گرفت و ابتدا به‌صورت کلان بر شهرها و مناطق توریستی ضربه خواهد زد. تولید محصولات و کالاها را نیز با بحران مواجه خواهد نمود.

بحران سیاسی

با توجه به اینکه کشور و جامعه ایران سیاست‌زده شده است. فقدان دانش سیاسی و حل نشدن منازعه‌های سیاسی در آینده موجب خواهد شد که سیاست در جامعه ایران بی‌ارزش شود و کلمات بار معانی خود را از دست بدهد. بحران سیاسی هم در ساختار قدرت و هم در طرح مسائل سیاسی در سطح جامعه به دلیل برخورد نامناسب با احزاب، مطبوعات و هضم نشدن مشکلات با آن می‌تواند از مسائل کلان کشور باشد. در واقع سیاست به معنای دقیق کلمه، رابطه مدار قدرت و جامعه و تنظیم چگونگی تقسیم منابع قدرت از طریق مکانیزمی کارآمد است که جامعه ایران فاقد آن است. این بحران تقسیم قدرت در درون سیستم سیاسی ایران، ساختار جمهوری اسلامی در افق ۱۴۲۰ را با مشکل مواجه خواهد نمود است. چرا که طی این سال‌های مسئولیت افراد به‌طور دقیق مشخص نشده و همین امر موجب مسئولیت‌گریزی جدی مسئولان کشور در آینده خواهد شد. بحران سیاسی کشور برای امنیت ملی نیز ممکن است در آینده چالش‌های بسیاری به وجود آورد. رفع این بحران در برنامه‌های آتی کشور باید حتماً و لزوماً موردتوجه قرار گیرد تا از تبعات ناشی چون عدم انسجام کشور، بحث‌های قومیتی و قومی قبیله‌ای و مباحث مذهبی و سیاسی جلوگیری شود. این بحران سیاسی در آینده می‌تواند به کانون نزاع اجتماعی میان شهروندان ایرانی به‌خصوص بی‌بضاعت‌ها و طبقه متوسط و نیز مجموعه ارکان حکومت از نزدیک‌ترین جناح‌ها به آن‌که چندین سال در آن نقش داشته‌اند تا افرادی که خودشان را برای تصاحب ریاست و قدرت آماده می‌کنند، بدل شود.

بحران‌های بیکاری و تورم

امروز بحران‌هایی از جمله بیکاری، تورم، گرانی و خشک‌سالی در جامعه وجود دارد که بخشی از آن نیازمند اتخاذ تدابیر بیشتر مدیریتی باشد که این مهم نیز در گرو برنامه‌ریزی و آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰ می‌تواند باشد. این مسئله در آینده و در صورت عدم رفع آن به‌عنوان یکی از مسائل بی‌ثبات کننده کشور و در افق ۱۴۲۰ خواهد بود. فرار مغزها، مهاجرت و

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

دیگر مسائل امروزه کشور نیز به خاطر هم مسئله بیکاری است که نخبگان و سرمایه‌های انسانی کشور را مجبور به ترک دیار و کشور خواهد کرد. لازم است که از اهداف کلان توسعه و آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰، چه در مناطق شهری و چه مناطق روستایی کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی باشد. رفع این بحران در افق ۱۴۲۰، میزان امید به مشارکت پرشور مردم در تمام برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین برای بهبود مسائل کلان کشور را در بین مردم افزایش می‌دهد.

بحران تأمین آب

از مهم‌ترین مسائل و مشکلات آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰، تأمین منابع آب جوامع شهری و روستایی کشور است و در سالیان اخیر، کمبود آب برای مصارف مختلف به‌تدریج به یک بحران سیستمیک برای امروز و چشم‌انداز توسعه کشور و آمایش سرزمین تبدیل شده است (عیدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۶۲). بر اساس آمار و اطلاعات، رشد جمعیت در افق ۱۴۲۰ به بیش از ۹۰ میلیون نفر خواهد رسید. این رشد جمعیت خواسته‌ها و چالش‌های زیادی را برای تأمین آب شهرها و روستاها و همچنین بخش صنعت کشور ایجاد خواهد کرد.

در صورت تداوم تغییرات آب و هوایی، تغییر در الگوهای دما و بارش و بروز مخاطرات اقلیمی، کاهش بارندگی و وقوع خشک‌سالی‌های پی‌درپی و تغییر چرخه هیدرولوژیکی در کشور، کمیت و کیفیت آب در آینده به‌عنوان چالش مهم کشور مطرح می‌شود و در صورت عدم مدیریت آن کشور دچار درگیری‌های مختلفی بر سر منابع آب خواهد شد. به‌طوری‌که در آینده کمبود آب کشور به مسئله مهم و چالش بزرگی برای امنیت کشور و تولید غذا تبدیل خواهد شد. لذا توجه به پایداری استفاده از آب و مدیریت آن، مسئله فوری و مهمی است که در برنامه توسعه و آمایش در افق ایران ۱۴۲۰ باید موردتوجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کشور قرار گیرد.

بحران خشک‌سالی

مخاطرات طبیعی و از جمله وقوع خشک‌سالی همواره یکی از مسائل و نگرانی‌های مهم برای دانشمندان در سراسر جهان- از جمله در برنامه‌های آمایش سرزمین در ایران- است. به‌طوری‌که خشک‌سالی، به یکی از مهم‌ترین موضوعات دستیابی به توسعه پایدار تبدیل شده است (Castro et al, 2019: 79) و همواره این مخاطره یکی از چالش‌های اصلی برای آمایش سرزمین در کشورهای درحال‌توسعه است (Cutter et al, 2016: 1237). در مناطق شهری و روستایی ایران مقابله با پیامدهای خشک‌سالی و حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع و محیط‌زیست توجه شده است (تقی‌زاده انصاری، ۱۳۷۴: ۴۴). در صورت عدم توجه به بحران خشک‌سالی در چشم‌انداز ۱۴۲۰ و آمایش کشور، وقوع خشک‌سالی نه‌تنها باعث مرگ‌ومیر افراد و درد و رنج آن‌ها می‌شود، بلکه آسیب‌های جدی و فاجعه باری به اقتصاد محلی و منطقه‌ای کشور وارد خواهد کرد و باعث خنثی شدن دستاوردهای توسعه و آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰ خواهد شد. در صورت عدم توجه به این مخاطره، خشک‌سالی علاوه بر زیان‌های اقتصادی، اجتماعی، منجر به مرگ‌ومیر و بیماری در کشور خواهد شد و عدم قرار برنامه‌ریزی صحیح برای کشور در افق ۱۴۲۰، وقوع خشک‌سالی اثرات منفی بیشتری بر روی پایداری و ناپایداری زیست‌محیطی (آب، خاک، پوشش گیاهی و مراتع و چراگاه) خواهد گذاشت و از این طریق هزینه‌های زیادی برای کشور به بار خواهد آورد و سرمایه‌هایی که برای توسعه شهری و روستایی کشور در نظر گرفته شده را باید صرف جبران خسارات این مخاطره کرد. بنابراین لازم است که مدیریت خشک‌سالی به‌عنوان بخشی جداگانه در برنامه‌های بلندمدت آمایش کشور قرار گیرد.

ناپایداری زیست‌محیطی

ایران از کشورهای خشک دنیاست که همواره در معرض خشک‌سالی‌های شدید قرار دارد (رکن‌الدین‌افتخاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۴۰). بر اساس پژوهش سازمان ملل (۲۰۱۹) ایران جز ۳۱ کشور جهان می‌باشد که با مسئله خشک‌سالی و کمبود آب مواجه می‌باشد. به دلیل ارتباط تنگاتنگ محیط‌زیست و منابع طبیعی، پیامدهای منفی خشک‌سالی بر منابع طبیعی مانند آب‌وخاک و مراتع و .. نمایان می‌شود. به همین خاطر همواره خشک‌سالی بر ناپایداری این منابع اثرگذاری بیشتری خواهد و

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

منجر به کاهش کیفیت و کمیت این منابع شده است (Habiba et al, 2012). با توجه به این اثرات خشک‌سالی به‌عنوان چالش کلان کشور در آینده زمینه ناپایداری محیط‌زیست شناسایی جامعه انسانی را در افق ۱۴۲۰ کشور به دنبال خواهد داشت. به‌نوبه، ناپایداری زیست‌محیطی و آسیب‌پذیری سیستم‌های محیطی در آینده تأمین امنیت غذایی و حفظ معیشت پایدار جوامع انسانی در افق ۱۴۲۰ را با بحران و چالش‌هایی روبرو خواهد نمود. به همین خاطر پایداری و ناپایداری زیست‌محیطی (آب، خاک، پوشش گیاهی و مراتع و چراگاه) کشور در افق ۱۴۲۰ به‌عنوان یکی از مسائل کلان این افق می‌باشد و شناسایی استراتژی‌های مقابله‌ای برای کاهش پیامدها و آسیب‌پذیری ناپایداری این منابع با هدف توسعه پایدار در ضروری می‌باشد.

ناپایداری زیست‌محیطی کاهش منابع آب، کاهش تراکم جنگل‌ها و مراتع، تغییر کاربری اراضی طبیعی، برداشت بیش‌ازحد منابع آبی، حفر غیرمجاز چاه‌ها، فرسایش خاک، خشک شدن آب‌ها، و غیره دامن‌گیر برنامه‌های توسعه و آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ کشور خواهد شد و وضعیت زیست‌محیطی به سمت ناپایداری سوق خواهد داد. در نتیجه کاهش فعالیت‌های کشاورزی و درآمد در کنار طبیعت منزوی، فقدان، رفاه و نبود انگیزه‌های لازم برای زندگی، زمینه‌ساز مشکلات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی برای خانوارهای شهری و روستایی کشور در آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ خواهد شد.

مسائل سلامت روانی

یکی از مسائل و بحران‌هایی که در افق آمایش ۱۴۲۰ ایران می‌تواند به یک چالش کلان تبدیل شود، مباحث سلامت روان جوامع شهری و روستایی کشور می‌باشد.

چرا که انسان‌ها دارای سلسله مراتبی از نیازها می‌باشند و درصورتی‌که این نیازها در کشور برآورده نشوند سلامت روان به‌عنوان یکی چالش آتی توسعه کشور را با بحران روبرو می‌کند (ولی‌زاده و بیژنی، ۱۳۹۵). بر اساس این نظریه نیازهای سلسله مراتبی انسان متشکل از نیازهای مربوط به خودشکوفایی، نیاز به احترام، نیازهای اجتماعی و اقتصادی، نیازهای ایمنی و نیازهای فیزیولوژیک می‌باشد (سیف، ۱۳۹۲). تحقیقات اخیری که در مورد رابطه سلامت روانی انسان انجام گرفته است؛ نشان می‌دهد، افرادی که نیازهای فوق برای آن‌ها فراهم نشود، رضایت کمتری از زندگی دارند و در نتیجه سلامت روانی آن‌ها با بحران روبرو می‌شود (Zhang et al, 2014). در واقع نتایج این تحقیقات نشان‌دهنده رابطه نیازهای عاطفی افراد با تأمین و برآوردن نیازهای افراد دارد (Kaplan and Berman, 2010). با توجه به این در آینده و در صورت عدم تأمین نیازهای اساسی جوامع شهری و روستایی و کل جامعه ایران، مانند غذا، مسکن، لباس، درآمد، شغل، رفاه و غیره فراهم نشود می‌تواند زمینه‌ساز بحران سلامت روان آن‌ها شود. به این دلیل که سلامت روان انسان متأثر از وجوه مختلف نیازها است و نیازها بسته به سطح تأمین یا عدم تأمین آن‌ها و نیز میزان ریسک و مخاطره‌ای که برای هر یک از این نیازها به‌واسطه عدم تأمین آن پیش می‌آید، می‌تواند دستخوش ناآرامی و به‌هم‌ریختگی ذهن و روان شود و پیامدهای مختلفی را در آینده برای کشور پی داشته باشد، لذا شناسایی نیازهای مختلف افراد برای افزایش تاب‌آوری روانی آن‌ها در برابر عدم تأمین نیازها ضرورت پیدا می‌کند و عدم سلامت روانی آحاد جامعه در کشور، ساکنان جامعه را برای مشارکت در برنامه‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ دور و ناامید خواهد کرد. همین ناامیدی در بین آحاد جامعه در آینده عدم توسعه کشور را به همراه خواهد داشت.

منزوی شدن روستاها و حیات مناطق روستایی ایران

عدم برنامه‌ریزی مناسب در بلندمدت برای روستاهای کشور سبب تخلیه و نابودی روستاهای کشور در بلندمدت خواهد شد. چرا که در حال حاضر ایران به روستاها آن‌چنان‌که شایسته خدمات‌رسانی هستند موردتوجه قرار نمی‌گیرند. به‌خصوص در بحث معیشت پایدار و اشتغال پایدار روستایی. همین امر در آینده کشور به‌عنوان یک بحران می‌تواند گریبان گیر مناطق روستایی کشور شود و روستاهای کشور را منزوی‌تر از قبل کند.

بر اساس آمار و اطلاعات، سهم شاغلان بخش کشاورزی از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ از ۲۵/۲ درصد به ۲۳/۲ درصد کاهش داشته و این مقدار در سال ۱۳۹۵ به ۱۸ درصد رسیده و در آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰ پیش‌بینی می‌شود که اشتغال

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

روستایی بر این اساس به کمتر از ۱۰ درصد برسد و حیات روستاهای کشور را با بحران روبرو کند. علاوه بر این موارد، سرمایه‌گذاری اندک در زمینه مدیریت پایدار زمین در آینده باعث کاهش تولید محصولات کشاورزی، افزایش فرسایش خاک، بهره‌وری پایین کشاورزی خواهد شد. سنتی بودن شیوه‌های تولید در نواحی روستایی به‌نوبه خود منجر به پایین آمدن سطح بهره‌وری در تولیدات روستایی ایران در افق ۱۴۲۰ خواهد شد. همچنین در مناطق روستایی ایران نشانه‌هایی مانند افزایش سن روستاییان و افزایش میانگین سن کشاورزان (بالاتر از ۵۳ سال)، کاهش جمعیت روستایی و کاهش عملکرد صنعت روستایی دیده می‌شود که همه این موارد در آینده مناطق روستایی کشور را با رکود اقتصاد مواجه خواهند نمود. رفع این بحران در روستاها وابسته به برنامه تجدید حیات مناطق روستایی خواهد بود.

استراتژی احیای روستا یک اکتشاف مهم برای برنامه‌ریزی و ظرفیت‌سازی در برنامه‌ریزی و آمایش روستاها در بلندمدت روستا و همچنین برنامه‌ای برای تقویت بیشتر ایجاد ثروت روستایی از طریق برنامه‌ها و طرح‌های بلندمدت اقتصادی است (li, 2021: 241). در واقع استراتژی تجدید حیات و جوان‌سازی روستا یک استراتژی معیشتی برای ایجاد برنامه‌ریزی کلی و پیشرفت علمی در آینده روستاها است که برای اجرای آن بر آموزش ساکنین متمرکز شده است (Wang and Zhuo, 2018). به‌عنوان‌مثال، تجدید حیات روستایی از طریق بازسازی روستایی و آموزش نیروی انسانی روستاها، بازسازی ساختمان-های روستایی و معیشت روستایی، بازسازی چشم‌انداز توسعه روستایی در بلندمدت، سازه‌های زیست‌محیطی و تعاونی‌های روستایی و ارائه برنامه‌های آن در بلندمدت.

مهاجرت و تخلیه روستاها

تخلیه جمعیتی نواحی روستایی که عمدتاً از طریق تشدید و تداوم مهاجرت و به‌ویژه بروز رشد منفی جمعیتی در روستاها به وجود می‌آید، از دیگر مسائل و مشکلات فضاهای روستایی در چشم‌انداز ۱۴۲۰ آمایش کشور محسوب می‌شود. طبق پژوهش سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، در ایران بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در حدود ۵۵۳۴۶۶۶ نفر از روستاها مهاجرت نموده‌اند که مهم‌ترین عوامل و دلایل مهاجرت از روستاها به ترتیب عبارت است از پیروی از سرپرست خانوار (۴۷/۱ درصد)، عوامل مربوط به کار (۱۹/۳ درصد)، عوامل مربوط به تحصیل (۱۲/۱ درصد)، خدمت وظیفه (۴/ درصد)، اظهار نشده (۱۰/۱ درصد) و سایر (۹ درصد) بوده است. مهم‌ترین دلیل این امر مهاجرت روستایی به نواحی شهری، برای جستجوی کیفیت بهتر زندگی، وجود نابرابری‌های منطقه‌ای، و محرومیت‌روستایی می‌باشد. این آمار و اطلاعات نشان دهند مهاجرت و تخلیه روستاها در افق بلندمدت- از جمله افق ۱۴۲۰ – خواهد شد و همین تخلیه روستاها به‌عنوان یکی از بحران‌های آینده کشور را برای آمایش سرزمین با بحران روبرو خواهد کرد.

در خصوص مهاجرت باید توجه داشت که جوان‌گزینی و نخبه‌گزینی از جمله شاخصه‌های مهاجرت‌های روستایی در آینده و خالی شدن روستاها از نیروی جوان و فعال خواهد بود که این امر در افق ۱۴۲۰ فرایند توسعه و روند بهبود شرایط زندگی در روستاها را با اختلال مواجه خواهد کرد. مهاجرت‌های روستایی بی‌رویه در آینده نه‌تنها در روستاها، بلکه در شهرها و به‌طورکلی در کل کشور عوارض نامطلوبی به وجود خواهد آورد. این مهاجرت‌ها صرف‌نظر از آسیب‌های اجتماعی و مشکلاتی که معمولاً در شهر به بار خواهند آورد، روستاها را از نیروی جوان و کارآمد محروم خواهد ساخت. به‌عبارت‌دیگر جوان‌گزینی و نخبه‌گزین بودن مهاجرت‌های روستایی از جمله عواملی است که فرایند توسعه درون‌زا و روند بهبود شرایط زندگی در افق ایران ۱۴۲۰ را مختل می‌سازد. در کنار این، کاهش سطح خدمات روستایی، رشد طبیعی جمعیت روستایی، کمبود خدمات آموزشی، بهداشتی، کمبود اشتغال، درآمد، و غیره علاوه بر ایجاد محرومیت روستایی باعث تشدید تخلیه روستاها و مهاجرت روستایی در نواحی روستایی در افق ۱۴۲۰ خواهد شد. این مهاجرت‌ها معمولاً تبعات اقتصادی و اجتماعی بلندمدتی به دنبال خواهند داشت. هم برای جوامع مبدأ (مهاجر فرست) و هم برای جوامع مقصد (مهاجرپذیر).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

گستردگی محرومیت در محیط‌های شهری و روستایی

محرومیت در بیشتر کشورها و - از جمله در ایران- یکی از مسائل و مشکلات مهم برای برنامه‌ریزان دولتی برای آمایش سرزمین در بلندمدت به شمار می‌آید. در نظریه محرومیت تاونسند (۱۹۸۷، ص ۱۲۵) محرمیت اشاره به عدم دسترسی کافی به غذا، لباس، امکانات، مسکن، سوخت، محیطزیست مطلوب، آموزش، کار و شرایط شغلی اجتماعی، فعالیت‌ها و امکانات معمول مورد تأیید جامعه‌ای دارد (Crouzet and Eberly, 2018).

افزایش محرومیت در آینده جوامع شهری و روستایی را با چالش‌های متعددی ازجمله کاهش جمعیت و افزایش مهاجرت شهری- روستایی روبرو خواهد کرد که مهم‌ترین دلایل محرومیت جوامع، کاهش درآمد، کاهش سطح اشتغال، کاهش تولیدات زراعی و مهاجرت نیروی کار بوده است (Galani-Moutafi, 2013). بحران محرومیت در افق ۱۴۲۰ ایران باعث استفاده غیراصولی از منابع طبیعی و تحت‌فشار قرار گرفتن منابع زیست‌محیطی را در پی خواهد داشت (طولابی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). برای پیشبرد توسعه شهری و روستایی، کاهش محرومیت در برنامه آمایش ایران ۱۴۲۰ به‌عنوان یک اصل برای سیاست‌گذاران باید در اولویت قرار گیرد. لذا می‌توان گفت که از جمله مهم‌ترین مشکلات و بحران‌های پیش روی آمایش کشور در افق ۱۴۲۰، مسئله محرومیت شهری و روستایی و پایین بودن سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی این جوامع در کشور می‌باشد که در نتیجه منجر به دشوارتر شدن زندگی در نواحی و بروز بحران‌ها و ناهنجاری‌های اقتصادی و اجتماعی برای کشور خواهد شد. وجود و تداوم آن‌ها، برنامه‌ریزی و توسعه آمایش ایران ۱۴۲۰ را ضروری خواهد ساخت.

مسئله ناامیدی

نکته دیگر مربوط مسائل کلان در افق ایران ۱۴۲۰، مسئله نامیدی به آینده می‌باشد، نتایج مطالعات نشان می‌دهد جامعه ایران همچنان با بیم و تردید به ساختار اقتصادی و مسائل اجتماعی در آینده می‌نگرد. وجود ده‌ها بحران اجتماعی در اولویت صد چالش اساسی حاکی از این مسئله است که ساختار اجتماعی ایران در طول سال‌های اخیر با مشکلات عمده‌ای دست‌به‌گریبان بوده که کمتر تدبیری برای کاهش آن اتخاذ شده است. فساد سیستمی که حاصل سیاست‌گذاری‌های خاص دوران تعدیل اقتصادی است و به‌ویژه در سال‌های اخیر به اوج خود رسید، ناشی از به قدرت رسیدن طیف‌های خاصی در بدنه مدیریت اجرایی بود که همچنان ثمراتش متوجه جامعه بحران‌زده ایران شده و در آینده و در صورت عدم رفع آن خواهد شد. این مسئله باعث خواهد شد که در افق ایران ۱۴۲۰، سرمایه‌گذاری و تولید در وضعیت نسبتاً نامطلوبی قرار بگیرد. کاهش سرمایه‌گذاری و کمبود نقدینگی عملاً منجر به تعطیلی بسیاری از کارخانه‌های صنعتی و بیکاری صدها کارگری می‌شود که تنها منبع درآمد خانواده‌هایشان خواهد بود. همین مسئله موجی از ناامیدی به‌خصوص در بین قشر جوان در کشور را گسترش خواهد داد.

نگرانی که جامعه ایران را در افق بلندمدت تهدید می‌کند ناشی از بیکاری کارگران است که زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی دیگر می‌شود. افزایش آمار طلاق، افزایش مهاجرت و رشد حاشیه‌نشینی در گوشه‌کنار شهرها، گسترش فقر و نابرابری در بین طبقات فرودست، چند نمونه از آثاری هستند که فساد سیستمی در آینده از خود به‌جا می‌گذارد. نتیجه طبیعی تحمل چنین وضعیتی، «ناامیدی درباره آینده» خواهد بود.

چالش‌های توسعه گردشگری

علاوه بر مسائلی کلانی که در بالا موردبررسی و ارائه شد، چالش جدید که آینده آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ را تحت تأثیر قرار خواهد داد، مسئله توسعه گردشگری و چالش‌های توسعه گردشگری است. عوامل مختلفی در آینده و حال حاضر بر عدم توسعه و پیشرفت صنعت گردشگری کشور اثرگذار هستند که به‌عنوان موانع و چالش‌های توسعه صنعت گردشگری شناخته می‌شود. عدم رفع این موانع و چالش‌های می‌تواند آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰ با استفاده از الگوی جدید توسعه‌ای که بر گردشگری و کارآفرینی متمرکز شده را با مشکلات مختلفی روبرو کند. این موانع و چالش‌های پیش روی آمایش کشور با استفاده از توسعه گردشگری عبارت‌اند از:

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

- فقدان استراتژی و سیاست‌گذاری مناسب در حوزه گردشگری: هر یک از اقامتگاه‌ها، هتل‌ها، مراکز تفریحی و واحدهای ارائه کننده خدمات گردشگری باید با رویه‌ای یکسان در روستاها فعالیت کنند تا بتوانند خدمات مطلوب‌تر و باکیفیت داشته باشند. لذا، مشخص و مصوب نبودن اهداف و سیاست‌های گردشگری، به‌نحوی‌که راهگشای ادامه فعالیت‌ها و کسب‌وکار کشور در بلندمدت باشد، از ضعف‌های اصلی و بازدارندهٔ توسعهٔ صنعت گردشگری در افق ۱۴۲۰ است؛
- عدم استفاده از ظرفیت نخبگان محلی: به‌طورکلی ملاحظه نقش نخبگان در ایجاد توسعه در کلیه جوامع و در طول تاریخ چشمگیر بوده است. عدم استفاده از نخبگان و عدم دریافت نقطه نظرات سازنده آن‌ها در جهت برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه گردشگری باعث عقب‌ماندگی این صنعت در مناطق مختلف شهری و روستایی در اکثر مناطق کشور در آینده خواهد شد؛
- سیاست‌زدگی صنعت گردشگری: برخی از آثار سیاست‌زدگی صنعت گردشگری که اثرات منفی بر گردشگری و توسعه گردشگری در بلندمدت می‌گذارند را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

الف) گسترش روحیه بدبینی، بی‌میلی در میان جامعه محلی و نخبگان محلی حوزه گردشگری؛

ب) بی‌اعتمادی فعالان حوزه گردشگری به دولت‌ها و مقاومت در برابر مقررات دولتی؛

ج) پایین بودن میزان بهره‌وری (کارایی- اثربخشی) در کسب‌وکارهای گردشگری؛

د) عدم مشارکت دادن مردم محلی در برنامه‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و عدم مشورت با متخصصان و نخبگان در حوزهٔ گردشگری؛

- فقدان الگوهای مدیریت گردشگری در کشور: شیوه‌های مدیریت گردشگری در کشور نشان داده است که اولویت‌های این صنعت در کشور، نه اقتصادی است و نه اجتماعی، بلکه اولویت اصلی حفظ ارزش‌هاست. قوانین موجود برای گردشگران برای ایجاد راحتی و جذابیت برای گردشگران نیست و بیش از هر چیز تکیه‌بر حفظ فرهنگ موجود از هرگونه تغییر است. علاوه بر این، نگاه ارزشی به این صنعت بارها و بارها به تخریب و نابودی برخی از ابنیه تاریخی و تعطیلی برخی اماکن فرهنگی و تفریحی و مهم‌تر از همه منابع زیست‌محیطی، به دلیل مغایرت با مسائل ارزشی، منجر شده است؛
- عدم استفاده از مدیران و کارکنان متخصص و آموزش‌دیده: استفاده از مدیران غیرمتخصص نه‌تنها مشکل صنعت گردشگری در کشور است، بلکه مشکلی عمده، اما معمول در تمامی بخش‌های مدیریتی در این کشورها است.

سناریوهای استراتژیک کشور برای رفع چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰

ارائه اولویت‌ها و سناریوهای استراتژیک پیشنهادی برای رفع مسائل کلان و چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ به‌عنوان اهرم‌های کلیدی برای توسعه آینده و آمایش شهری و روستایی در افق ۱۴۲۰ کشور ظاهر می‌شوند که برای همه اقتصادهای شهری و روستایی بسیار مهم هستند. پتانسیل مناطق شهری و روستایی و ویژگی‌ها و خصوصیات آن‌ها برای کاربرد سناریوها و بهره‌مندی از رویکردهای ارائه شده در این زمینه‌ها قابل‌توجه است. در این بخش پژوهش، سناریوهایی با دیدگاه آینده‌نگر، برای رفع مسائل کلان‌شهری و روستایی ارائه شده که نشان‌دهنده چگونگی آمایش فضایی کشور در سال ۱۴۲۰ هستند. این سناریوها به‌منظور به چالش کشیدن مفروضات فعلی و طرح سؤالات مهم برای آینده آمایش کشور ارائه و طراحی شده‌اند. روی‌هم‌رفته، این سناریوها تعدادی ملاحظات استراتژیک را برای چگونگی آماده‌سازی آمایش شهری و روستایی در افق ۱۴۲۰ کشور برای پاسخگویی به نیازهای درحال‌توسعه جامعه شهری و روستایی در افق آمایش کشور ۱۴۲۰ در مواجهه با آینده‌ای بسیار پویا و نامشخص می‌باشند.

در جدول (۱) مهم‌ترین سناریوهای سیاست‌گذاری شهری و روستایی برای آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ و بر اساس مسائل کلان مطرح شده در بخش قبلی و برای رفع مسائل و چالش‌های آینده کشور ارائه شده‌اند. هرکدام از این سناریوها می‌توانند به‌عنوان یک اقدام بلندمدت، به رفع یک یا چند چالش و مسئله و بحران در افق ایران ۱۴۲۰ کمک کنند و راهگشای حل مسائل پیش‌روی کشور باشند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

جدول (۱). سناریوهای مهم سیاست‌گذاری شهری و روستایی برای حمایت از آمایش کشور در افق ۱۴۲۰

سناریو	شرح اقدامات/ در بلندمدت
حمایت و پشتیبانی مالی	• حمایت مالی برای کمک به سازمان‌های اقتصاد محلی (شهری و روستایی) برای تأمین هزینه-های ثابت خود از طریق کمک‌های بلاعوض و وام‌های قابل‌دسترس (بخشی از برنامه‌های حمایت از کسب‌وکارهای محلی و به‌طورکلی اقتصاد کشور) • تسهیل ادامه دسترسی به منابع مالی از طریق طرح‌های تضمین اعتبار • کمک‌های بلاعوض و دسترسی به وام برای شرکت‌ها و سازمان‌های عمرانی و اقتصاد محلی با تمرکز بر توسعه مدل‌های تجاری جدید و موفق سایر کشورها، آمایش سرزمین با توجه به پتانسیل‌های محلی با استفاده از منابع مالی و نوآوری اجتماعی و مقیاس بندی شده
تعویق	• تعویق در پرداخت‌ها (مالیات، کمک‌های اجتماعی، یارانه‌ها و غیره)
دسترسی به بازار	• تدارکات دولتی برای مشارکت اقتصاد اجتماعی به‌عنوان تأمین‌کننده در شرایط استثنایی (مراقبت، مشاوره) • طرح‌های تدارکات دولتی که بندهای اجتماعی و اقتصاد سبز را به‌عنوان سیاسی برای آمایش سرزمین مدنظر قرار دهد
اشتغال‌زایی	• طرح‌های حفظ شغل و حمایت از بیکاری از طریق طرح‌های مجوز به سازمان‌های مرتبط برای حفظ معیشت کارگران در طول بحران
هماهنگی بهتر بین سازمان‌های مختلف دولتی(شهری و روستایی)	• برای جلوگیری از تکرار بحران در آینده، و بهبود کارآیی برنامه‌های آمایش سرزمین، از جمله برنامه‌های محلی توسعه‌ای که سازمان‌های اقتصاد شهری و روستایی را پوشش دهند. تشکیل یک کمیسیون بین وزرای کشور برای اطمینان از هماهنگی در داخل دولت برای هماهنگی برنامه‌های توسعه شهری و روستایی
تدوین برنامه‌های محلی (شهری و روستایی)	• تدوین برنامه‌های محلی (شهری و روستایی) با مشارکت از پایین به بالا برای ایجاد تغییرات سیستمیک.بازیگران این برنامه‌ها جوامع مردمی هستند و از جمله اولین کسانی هستند که تغییرات در جامعه، از جمله تغییرات رفتاری را انجام می‌دهند همین بازیگران باشند
ایجاد نوآوری	• تأمین منابع مالی برای سازمان‌های اقتصاد اجتماعی که نوآوری اجتماعی را ترویج دهند و مدل‌ها/عملیات تجاری را تطبیق دهند. سیاست‌گذاران باید تلاش کنند تا محیطی را ایجاد کنند که نوآوری اجتماعی را ترویج دهد و به امیدوارکننده‌ترین برنامه‌ها را برای مردم محلی تدوین کنند. مانند نوآوری تکنولوژیکی، نوآوری اجتماعی و نوآوری زیست‌محیطی
ایجاد سیاست مسکن	• اجرای سیاست‌های ایجاد مسکن برای حمایت از جوانان بدون مسکن با همکاری دولت و بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی. • برقراری مالیات سنگین خریدوفروش مسکن برای مالکان و مالکیت بر بیش از یک مسکن • ساخت مسکن برای خانوارهای کم‌درآمد و متوسط به‌طور اختصاصی
کاهش گازهای‌گلخانه‌ای و استفاده از انرژی پاک	• تدوین سیاست‌های کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای بلندمدت برای کاهش آلودگی شهری و استفاده از انرژی پاک به‌جای وابسته بودن کشور به سوخت‌های فسیلی (نفت و گاز، بنزین و ...) و استفاده از انرژی بادی، حرارتی و پنل‌های خورشیدی بر بام هر خانه شهری و روستایی
ایجاد شایسته‌سالاری اجتماعی	• انتخاب افراد شایسته با توجه به تخصص و زمینه‌های حرفه‌ای و تخصصی در ارکان قدرت کشور. به‌طوری‌که شایسته‌سالاری اجتماعی از اولویت‌های اصلی همه اقتصادهای کشور و تحول اقتصادی باشد. این سیست در کنار یافتن منابع سرمایه انسانی جدید برای رشد بهره‌وری و موتورهای تحول آینده آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ یک کار فوری برای همه سیاست گذران و برنامه‌ریزیان توسعه شهری و روستایی است. تقویت مهارت‌های جوانان و نیروی کار می‌تواند فرصت‌های جدیدی را برای غلبه بر مسائل کلان کشور و روندهای توسعه آمایش کشور باز کند.
ایجاد انسجام اجتماعی	• انسجام اجتماعی یک فرصت و یک چالش مهم برای همه جوامع شهری و روستایی و همه اقوام و طوایف کشور برای توسعه و آمایش سرزمین ارائه می‌دهد. عملکرد ضعیف دولت در ایجاد انسجام اجتماعی بسیاری از افراد را مشارکت در برنامه‌های توسعه کشور دور خواهد نمود و

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

	افراد با تخصص مناسب را بدون استفاده از فرصت‌های جذاب آن‌ها رها کرده و توانایی شهروندان برای حمایت از یکدیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. • درعین‌حال ، عدم مشارکت رسمی در بازار کار ، سیستم‌های حفاظت اجتماعی مبتنی بر مشارکت را ناپایدار و کم ابعاد می‌کند. نابرابری‌های بزرگ بین مناطق فرعی و بین گروه‌های قومی بر پیچیدگی می‌افزاید. دولت‌های محلی باید در مقابله با این چالش در خط مقدم باشند ، اما در بیشتر نقاط ، از نظر سازمان‌دهی ، مشوق‌ها و بودجه فاقد توانایی هستند. تقویت انسجام و انعطاف‌پذیری اجتماعی مستلزم اصلاحات در حمایت اجتماعی ، ارائه خدمات مؤثر و نهادهای حمایتی بازار کار است
دیجیتالی شدن کشور	• دیجیتالی شدن یک روند غیرقابل توقف است که می‌تواند فرصت‌های مهمی را برای تحول آموزش، اقتصاد شهری و روستایی و کشور ارائه دهد. در شرایطی که تاب‌آوری جوامع شهری و روستایی کشور مستلزم توانایی حفظ اقتصاد است و رعیات فاصله‌گذاری اجتماعی امکان انجام کارهای رودررو را در آینده با چالش‌های مواجهه کرده و فاصله فیزیکی بین مردم را تحمیل می‌کند، دیجیتالی شدن برای توسعه و آمایش کشور امری ضروری است. همه‌گیری دیجیتالی شدن این پتانسیل را دارد که به در افق ۱۴۲۰ کشور و روند آمایش سرزمین در افق ۱۴۲۰ از اقتصادهای رقابتی و مولد در چشم‌انداز آمایش کشور حمایت کند. بزرگ‌ترین پتانسیل دیجیتالی شدن ممکن است در تغییر دولت و ارائه خدمات عمومی دیجیتالی به مردم باشد.
مدیریت بحران آب	• مدیریت منابع آب، مجموعه‌ای از قوانین، روش‌ها و فرایندهای تصمیم‌گیری در مسائل مربوط به مدیریت منابع آب و خدمات وابسته است (مهدی‌زاده‌ملاباشی، ۱۳۹۴: ۱۴). مدیریت آب یکی از مؤلفه‌های مهم در شیوه‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی بلندمدت و آمایش کشور است که برای برآوردن نیازهای آینده و رفع این بحران در افق ایران ۱۴۲۰ ضروری است در برنامه‌های آمایش کشور موردتوجه قرار گیرد.
پایداری مشاغل و افزایش اشتغال	• برآوردن و تأمین خدمات اشتغال به‌خصوص برای جوانان کشور در افق ایران ۱۴۲۰ و برآوردن نیازهای بسیاری از فارغ‌التحصیلان کشور کافی نیست، پایداری مشاغل و افزایش اشتغال جوانان در افق ایران ۱۴۲۰ راهکار و اقدامی مناسبی برای رفع بیکاری در آینده و پایدار نمودن اشتغال جوانان کشور و در نتیجه توسعه بیشتر کشور در افق موردبحث در آینده می‌باشد.
تدوین برنامه تجدید حیات مناطق روستایی ایران در افق آمایش ایران ۱۴۲۰	• به‌منظور حفظ و توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی و به‌نوبه احیای نواحی روستایی و تجدید حیات روستایی در ایران ۱۴۲۰ همانند سایر کشورهای دنیا که با مشکلات این‌چنینی روبرو بوده‌اند، لازم است راهبردهای بازسازی روستایی شناسایی و با توجه به این راهبردها برای حفظ و توسعه فعالیت‌های روستایی برنامه‌ریزی شود و سیاست‌های مناسب تدوین و ارائه شوند. لازم به ذکر است که تجدید حیات روستاها به‌عنوان پیاده‌سازی استراتژی ارتقاء و توسعه روستایی در افق بلندمدت از طریق توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیباسازی روستاها معرفی شده است.
انرژی سبز (پاک)- رفع آلودگی انرژی و هوا	• انرژی و آلودگی هوا چالش‌های پیچیده‌ای در کشور هستند و موانع مهمی بر سر راه توسعه و رفاه اقتصادی آینده هستند. منابع و انرژی فسیلی سهم عمده‌ای از منابع انرژی در اقتصاد کشور را شامل می‌شود. بسیاری از نیروگاه‌های تولید برق کشور نیز قدیمی هستند و برای تأمین برق قابل‌اطمینان نیاز به استفاده از انرژی فسیلی قابل‌توجه دارند. درعین‌حال، هنگامی‌که این نیروگاه‌ها با فناوری قدیمی سوزانده می‌شود ، محرک و باعث آلودگی قابل‌توجه هوا می‌شود، که مهم‌ترین بار زیست‌محیطی در آینده کشور است. با توجه به فضای فعلی اکثر مناطق شهری و روستایی کشور، فرصت‌های دسترسی به انرژی سبز و پاک می‌تواند یک منبع انرژی پایدارتر و قابل‌اطمینان برای توسعه کشور در افق ۱۴۲۰ باشد.
برنامه جلوگیری از مهاجرت و فرار مغزها	• مهاجرت و فرار مغزها از مسائل کلان کشور است و چالش‌های قابل‌توجهی را برای آمایش کشور در بلندمدت ایجاد می‌کند. این دو کشور را از استعدادهای جوان محروم می‌کنند و به‌طور بالقوه عدم نوآوری و عدم تحول اقتصادی را فراهم می‌کنند. • ایجاد اشتغال، ارائه خدمات عمومی، ایجاد رفاه، برنامه‌های سرمایه‌گذاری برای نخبگان کشوری، حمایت‌ها و مشوق‌های مهاجرت برگشتی و سایر امکانات برای جلوگیری از مهاجرت و فرار

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

	مغزها در کشور می‌باشند که در آینده و آمایش کشور می‌توان از بحران‌های دیگر جلوگیری نمود.
ایجاد فرصت و استفاده از ظرفیت‌های زنان و مردان در مناطق شهری و روستایی کشور (به‌خصوص برای زنان)	• زنان برای مشارکت کامل در جوامع شهری و روستایی با موانع خاصی روبرو هستند. در سرتاسر اقتصادهای شهری و روستایی کشور، مشارکت کم زنان در مشاغل مالی- پولی و فکری به دلیل انجام تمام‌وقت کارهای خانه، نبود خدمات مراقبت از کودکان و سالمندان و هنجارهای فرهنگی و نگاه به زنان جامعه که تقسیم کار سنتی را تشویق می‌کند، قابل‌توجه است. این برخلاف بسیاری از جوامع پسامدرنیسم است که به‌طور سنتی مشارکت زنان در بازار کار نسبتاً بالایی دارند. در ایران نیز بااینکه نیمی از جمعیت کشور را زنان تشکیل داده‌اند ولی میزان مشارکت اقتصادی آن‌ها هنوز هم پایین است. درحالی‌که شرایط بد بازار کنونی و بیکاری بالا هم برای مردان و هم برای زنان چالش‌هایی در افق ۱۴۲۰ ایجاد می‌کند و افزایش مشارکت زنان به‌راحتی قابل‌جذب نیست، اما همه‌چیز می‌تواند تغییر کند. اگر در فرایند آمایش ۱۴۲۰ ایران از فرصت‌های ارائه شده در این پژوهش و ارزیابی‌های اولیه با استفاده از نیروی فعال زن استفاده کنند، تقاضا برای نیروی کار واجد شرایط، از جمله نیروی کار زنان ، به‌طور چشمگیری افزایش می‌یابد. این امر ضمن کاهش اشتغال برای زنان، آینده زنان را نیز تضمین می‌کند. لذا در برنامه‌های آمایش کشور استفاده از ظرفیت زنان باید موردتوجه قرار گیرد.
مدیریت زمین و حقوق مالکیت	• مدیریت زمین و ثبت حقوق مالکیت در مناطق شهری و روستایی کشور چالش‌های مهمی را در آینده و افق بلند و میان‌مدت به همراه دارد که پیامدهای مخربی بر توسعه روستایی، درآمدزایی و محیط‌زیست دارد. تغییرات متعدد در رژیم‌های حقوقی و سیاسی در گذشته کشور باعث شده است که اکثر اقتصاد روستاها با تعداد قابل‌توجهی از مطالبات زمین همپوشانی داشته باشند. این‌ها هم از تغییر رژیم رسمی ناشی می‌شود و هم از این واقعیت که روش‌های سنتی - از دیدگاه امروز غیررسمی - انتقال زمین در جایی استفاده شده است که کانال‌های رسمی به اندازه کافی در دسترس نبوده یا قابل‌دسترسی نبوده‌اند. علاوه بر مشکلات ثبت ، کاداسترها در همه‌جا کامل نیستند و در مواقعی به‌طور نامنظم سازمان‌دهی می‌شوند. در نتیجه ، اغلب اموال نمی‌توانند به‌عنوان وثیقه برای دسترسی به منابع مالی مورداستفاده قرار گیرند، و بسیاری از کشاورزی با قطعات کوچک زمین روبرو می‌شود، زیرا مدیریت زمین و حقوق آن موردتوجه قرار نگرفته است. برای همین یکی از سناریوهای توسعه کشور و از جمله توسعه روستایی مدیریت زمین و حقوق مالکیت برای ثبت سند زمین با هدف مالکیت، اخذ وام، توسعه کشاورزی مکانیزه و .. که همگی به توسعه چشم‌انداز روستایی و کشاورزی در افق بلند و مین مدت کمک می- کنند.
دولت‌های محلی(نهادهای و سازمان‌های محلی)	• تمرکز بر دولت‌های محلی، ظرفیت‌های اجرای آن‌ها ، بودجه و مشوق‌ها می‌تواند به شناسایی فرصت‌های مهم برای توسعه آینده کشور کمک کند. دولت‌های محلی در اجرا و تحویل عاملی کلیدی هستند اما اغلب نقش خود را ایفا نمی‌کنند. دولت‌های محلی خدمات زیادی مانند آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، کمک‌های اجتماعی و خدمات آب و فاضلاب را ارائه می‌دهند. بسیاری از شهرداری‌ها دارای کارکنان قابل‌توجهی هستند و اکثریت بودجه خود را صرف حقوق آن‌ها می‌کنند. بااین‌حال، معیار سنجی نشان می‌دهد که خدمات ارائه شده با آنچه برای تحویل آن‌ها هزینه می‌شود مطابقت ندارد. فعال کردن و ارائه وظایف پر رنگ به سازمان‌های محلی و تدوین برنامه‌های سختگیرانه برای انجام مأموریت آن‌ها می‌تواند به توسعه روستایی و شهری در افق بلندمدت کمک نماید.

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

در پایان و در تکمیل سناریوهای توسعه چشم‌انداز شهری و روستایی کشور که با هدف جلوگیری از مسائل و بحران‌های آینده و افق ایران ۱۴۲۰ ارائه شده‌اند می‌توان گفت که ساختارهای دولتی در ایران بیش‌ازحد پیچیده هستند. وزارتخانه‌ها و سازمان‌های متعدد با هم موازی‌کاری‌های زیادی دارند و به دلیل خطوط نامشخص، پاسخگویی به خواسته‌ها و نیازهای آمایش کشور در بلندمدت را به تأخیر می‌اندازد و زمان و منابع را به‌صورت‌های مختلفی هزینه و به هدر می‌دهند. تغییرات مکرر

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

سیاسی و مدیریتی کشور در برابر تغییرات سیاسی- جناحی بی‌جا از دیگر عوامل تأخیر در رفع چالش‌های مناطق شهری و روستایی کشور و از موانع برنامه‌ریزی بلندمدت آمایش کشور است. این در حالی است که حاکمیت قانون، حکمرانی خوب و سیاست‌گذاری مؤثر از عوامل توسعه آمایش و در چشم‌اندازهای توسعه در آینده می‌باشند. گرد هم آمدن و در یک مسیر قرار گرفتن سازمان‌های متولی توسعه شهری و روستایی با اهداف تحویل و اجرای مؤثر عمومی در چارچوب حکمرانی خوب می‌تواند مسیرهایی پیش‌رو توسعه کشور در بلند مدرت را مشخص کند و به‌سوی فرصت‌های جدید توسعه و آمایش کشور در افق بلندمدت سوق دهد.

نتیجه‌گیری

همان‌طور که گفته شد، جامعه ایرانی از دو چالش رنج می‌برد. چالش‌هایی که طی این سال‌ها همواره وجود داشته و بخش زیادی از آن‌ها حل نشده باقی مانده است و مسائل و چالش‌های جدیدی که برای جامعه ایرانی روزبه‌روز ایجاد می‌شود و در آینده می‌توانند به بحران‌هایی تبدیل شوند که رفع آن‌ها امکان‌پذیر نیست.

سرمایه‌گذاری ضعیف در چند دهه گذشته، عدم رشد بهره‌وری، کمبود مهارت به دلیل رشد اقتصادی ضعیف کشور، مشکلات تخصص در پست‌های مدیریتی و یافتن کارگران ماهر، عدم تخصص و رشد محدود بهره‌وری نیروی کار، عدم تدوین سیاست‌های آینده‌نگر و با رویکرد حل مسئله در آینده، منابع مالی کم، مهارت‌ها و دانش سنتی، که منابعی برای دستیابی به حداکثر از تحول دیجیتالی در آینده است با افزایش این مسائل کلان و چالش‌های بلندمدت کشور دامن زده است که در صورت تداوم آن‌ها و عدم رفع این بحران‌ها در آینده کشور با بحران‌ها و مشکلات بیشتری روبرو خواهد شد. بنابراین، شناسایی بحران‌های آینده با استفاده از بررسی‌های آینده‌پژوهی استراتژیک و مسائل اصلی کشور در کنار تدوین و ارائه سناریوهای پیش روی برای رفع و جلوگیری از بحران‌ها آینده ایران ضروری خواهد بود. چرا که ایران تا سال ۱۴۲۰، با عدم قطعیت‌ها و مسائل کلانی روبرو خواهند شد. اختلالات ناگهانی پیش‌بینی نشده و افزایش عدم اطمینان در کنار تغییرات دگرگون‌کننده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، زیست‌محیطی، جمعیتی، ژئوپولتیک، تغییرات اقلیمی، فضای مجازی، افزایش نابرابری‌ها و تهدیدهای پیش‌بینی شده و نشده جدیدی برای ایران در افق ۱۴۲۰ به ارمغان خواهد آورد. شناسایی آن‌ها عاملی برای رفع و کاهش اثرات آن‌ها در آینده خواهد بود و این امر می‌تواند تضمین‌کننده آمایش کشور در بلندمدت باشد. به همین دلیل در این پژوهش از یک روش آینده‌نگری استراتژیک برای آگاهی از نحوه آمایش سرزمین و رفع چالش‌های مسائل کلان‌شهری و روستایی و آمایش کشور برای برآوردن نیازهای آینده غیرقابل‌پیش‌بینی استفاده می‌کند. این پژوهش با استفاده از آینده‌پژوهی استراتژیک ۱۷ مسئله کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۱۴ مانند بحران COVID-19، تغییرات آب و هوایی، ارتباط دیجیتالی فرامرزی (فضای مجازی)، فرار مغزها، آلودگی هوا و انرژی، بحران اقتصادی، بحران سیاسی، بحران‌های بیکاری و تورم، بحران تأمین آب، بحران خشک‌سالی، ناپایداری زیست‌محیطی، مسائل سلامت روانی، منزوی شدن روستاها و حیات مناطق روستایی ایران، مهاجرت و تخلیه روستاها، گستردگی محرومیت در محیط‌های شهری و روستایی، مسئله نامیدی و چالش‌های توسعه گردشگری را به‌عنوان مهم‌ترین مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۱۴ شناسایی نمود. این مسائل مهم‌ترین نگرانی و چالش‌هایی هستند که کشور در بلندمدت با آن مواجهه خواهد شد.

برای رفع مسائل کلان و چالش‌های آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ لازم است که سناریوهایی با دیدگاه آینده‌نگر، برای رفع مسائل کلان‌شهری و روستایی ارائه شود تا موانع و چالش‌های آمایش فضایی کشور در سال ۱۴۲۰ مرتفع و حل شوند. این سناریوها به‌منظور کاهش این بحران‌ها و یا جلوگیری از بحران‌های بیشتر برای آینده آمایش کشور ارائه و طراحی شده‌اند. در کل ۲۰ سناریوی حمایت و پشتیبانی مالی، تعویق، دسترسی به بازار، اشتغال‌زایی، هماهنگی بهتر بین سازمان‌های مختلف دولتی(شهری و روستایی)، تدوین برنامه‌های محلی (شهری و روستایی) با مشارکت از پایین به بالا، ایجاد نوآوری، ایجاد سیاست مسکن، کاهش گازهای گلخانه‌ای و استفاده از انرژی پاک، ایجاد شایسته‌سالاری اجتماعی، ایجاد انسجام اجتماعی، دیجیتالی شدن کشور، مدیریت بحران آب، پایداری مشاغل و افزایش اشتغال، تدوین برنامه تجدید حیات مناطق روستایی ایران در افق آمایش ایران ۱۴۲۰، انرژی سبز (پاک)- رفع آلودگی انرژی و هوا، برنامه جلوگیری از مهاجرت و فرار مغزها،

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

ایجاد فرصت و استفاده از ظرفیت‌های زنان و مردان در مناطق شهری و روستایی کشور (به‌خصوص برای زنان)، مدیریت زمین و حقوق مالکیت و دولت‌های محلی(نهادهای و سازمان‌های محلی) به‌عنوان مهم‌ترین سناریوهای سیاست‌گذاری شهری و روستایی برای آمایش کشور در افق ۱۴۲۰ و بر اساس مسائل کلان مطرح شد که برای رفع مسائل و چالش‌های آینده کشور ارائه مفید و مؤثر هستند. هرکدام از این سناریوها می‌توانند به‌عنوان یک اقدام بلندمدت، به رفع یک یا چند چالش و مسئله و بحران در افق ایران ۱۴۲۰ کمک کنند و راهگشای حل مسائل پیش‌روی کشور باشند. همچنین دستیابی به این سناریوها و توجه به آن‌ها می‌تواند زمینه توسعه شهری و روستایی کشور در افق ایران ۱۴۲۰ با تأکید بر این سناریوها و رفع مسائل کلان ۱۷ گانه مطرح شده در این پژوهش می‌باشد. علاوه بر سناریوهای مطرح شده برای رفع چالش‌ها و مسائل کلان کشور پیشنهادهایی نیز در زمینه رفع مسائل کلان کشور در افق آمایش ایران ۱۴۲۰ مطرح شد.

بنابراین برای توسعه مناطق شهری و روستایی کشور و آمایش سرزمین در افق ایران ۱۴۲۰ لازم است که ابتدا مسائل و بحران‌های کلان کشور در افق ایران ۱۴۲۰ شناسایی شوند. همچنین برای برنامه‌ریزی بهتر برای رفع این مسائل کلان که به‌عنوان مانعی برای آمایش کشور در بلندمدت شناخته می‌شوند لازم است الگو و سناریوهای آینده‌نگری برای رفع این مسائل و یا برای جلوگیری از تبدیل آن‌ها به بحران‌های گستره تر طراحی و تدوین شود. این سناریوها باید با رویکرد آینده‌نگر تدوین و ارائه شوند تا اثرگذاری بیشتری داشته باشد. همچنین اقدامات محلی (به تفکیک شهر و روستا) با رویکرد مشارکتی و با مشارکت تمام بازیگران و ذینفعان و ارائه‌دهندگان محلی، منطقه‌ای و ملی می‌تواند به آمایش کشور در افق بلندمدت کمک کند. هدف از ارائه این پژوهش نیز استفاده از رویکرد آینده‌پژوهی استراتژیک برای ۱- شناسایی مسائل و چالش‌های مناطق شهری و روستایی ایران در افق ۱۴۲۰، ۲- تدوین سناریوهای آینده‌نگر برای رفع این مسائل و چالش‌های کلان، ۳- ارائه راهکارها و اقدامات مؤثر در زمینه برنامه‌های آمایش شهری و روستایی و در نهایت مرتفع کردن این مسائل و چالش‌ها در آینده و افق ایران ۱۴۲۰ بوده است.

راهکارها و پیشنهادهایی برای مرتفع شدن مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ به‌جز سناریوهای آینده‌نگری که در پژوهش حاضر برای حل مسائل کلان توسعه شهری و روستایی و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ ارائه و طراحی شد، لازم است راهکارها و پیشنهادهایی نیز برای این امر ارائه شود که بتوانند به رفع مسائل و چالش‌ها و کمک به آمایش کشور در افق ایران ۱۴۲۰ کمک نماید. این پیشنهادها تحت عنوان پیشنهادهای اصلاحی برای و آمایش ایران در افق ۱۴۲۰ ارائه شده‌اند. برخی از این پیشنهادها عبارت‌اند از:

- با توجه به اینکه بحران کرونا یکی از مسائل کلان در ایران ۱۴۲۰ شناسایی شد، ارائه خدمات به افراد و ساکنان شهری و روستایی در آینده می‌تواند تضمین‌کننده کاهش مرگ‌ومیر در روستاها و همچنین پایداری اجتماعی و اقتصادی جوامع شهری و روستا کشور در بلندمدت باشد. لذا اولین پیشنهادی که برای رفع چالش‌های حال حاضر و چالش‌های آینده مناطق شهری و روستایی کشور در افق ۱۴۲۰ برای مقابله با کرونا مربوط به ارائه خدمات بهداشتی به افراد و محرومین شهری و روستایی است. در این زمینه مقامات کشوری و سازمان‌های محلی برای کاهش مرگ‌ومیر در افق ۱۴۲۰ کشور باید خدمات بهداشتی را به افراد فقیر و محروم‌تر به‌صورت رایگان ارائه دهند.
- بحران اقتصادی و بیکاری از دیگران مسائل کلان شناسایی شده در این پژوهش بود که در افق ایران ۱۴۲۰ کشور را با چالش‌های بسیاری روبرو خواهد کرد. اعطای کمک‌های مالی به خانوارها و ساکنان و سرمایه‌گذاری در تمام مناطق کشور با هدف اشتغال‌زایی پایدار عامل مهمی برای توسعه کشور در افق ایران ۱۴۲۰ خواهد بود.
- بحران تأمین آب از دیگران مسائل کلان کشور در افق آمایش ایران ۱۴۲۰ بود که شناسایی شد. در این زمینه مدیریت منابع آب که شامل مجموعه‌ای از قوانین، روش‌ها و فرایندهای تصمیم‌گیری در مسائل مربوط به مدیریت منابع آب و خدمات وابسته برای مدیریت و برنامه‌ریزی بلندمدت و آمایش کشور است پیشنهاد می‌شود. در این خصوص اولین پیشنهادی که برای رفع چالش‌های حال حاضر کشور و همچنین جلوگیری از بحران‌های مرتبط با منابع آب در کشور

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

در افق ۱۴۲۰ می‌توان ارائه نمود این است که مدیریت آب با توجه به وضعیت منابع آبی کشور تدوین و اجرا شود. این امر پایداری در ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی، نهادی و سیاسی- امنیتی کشور در آینده را تداوم خواهد بخشید.

- یکی از اصول مهم پایداری سیستم‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی کشور در دراز مدت و آمایش بلندمدت کشورها افزایش تاب‌آوری و تدوین برنامه جامعه تاب آور می‌باشد. حمایت از تاب‌آوری جوامع شهری و روستایی با هدف تاب‌آور کردن آن‌ها با استفاده از ابزارهای مختلف از راهکارهای مهم آمایش کشور در بلندمدت خواهد بود.
- ناپایداری زیست‌محیطی و ناپایداری منابع آب، خاک، پوشش گیاهی، مراتع و جنگل‌ها از دیگر مسائل و بحران‌های کشور در افق ایران ۱۴۲۰ است که در این پژوهش شناسایی و تحلیل شد. در این زمینه و برای رفع بحران در آینده اتخاذ شیوه‌های مختلف حفاظت از منابع آب‌وخاک با نیازهای کاری نسبتاً کمتر مانند ایجاد نوار چمن در نقاط آبگیر و نقاط با شیب تند که در بالادست زمین زراعی قرار دارد، شخم زدن مخالف شیب مزرعه، و غیره، که باید به‌طور گسترده و مناسب انجام شود. همچنین حمایت دولت در رابطه با ایجاد زیرساخت‌های مرتبط با حفاظت از منابع آب به‌ویژه ایجاد شبکه‌های انتقال آب می‌تواند باعث کنترل و حفاظت از منابع آب شود.
- دیجیتالی کردن کسب‌وکارهای کشور علاوه بر اینکه در حال حاضر به کاهش گسترش کرونا کمک می‌کند، در چشم‌انداز و آینده کشور در افق موردبحث و در دوران پساکرونا نیز می‌تواند از طریق دیجیتالی کردن کسب‌وکارهای به پایداری اشتغال و توسعه کشور کمک کند. بنابراین اقداماتی که می‌تواند دیجیتالی شدن کشور را در افق ایران ۱۴۲۰ تضمین و تسریع کند و خدمات اساسی را به شیوه‌های نوآورانه ارائه دهد ، باید در اولویت سیاست‌های آمایش بلندمدت کشور قرار گیرد.
- ارائه الگوهای مدیریت توسعه جامع هماهنگ برای مناطق شهری و روستایی با رویکرد آمایش سرزمین در بلندمدت از دیگر راهکارهای پیشنهادی برای رفع مسائل و چالش‌های کلان کشور می‌باشد. ارائه الگوهای مدیریت توسعه کشور و ایجاد تسهیلات مدیریتی لازم برای بخش دولتی و خصوصی نظیر مدیریت پرداخت وام‌های درازمدت با بهره کم به ساکنان، مدیریت واگذاری زمین، مدیریت تأمین مواد اولیه کارآفرینان با قیمت مناسب، مدیریت تسهیل صدور مجوز شروع کسب‌وکارهای جدید و کارآفرینانه و حذف تشریفات زائد و دست و پاگیر به‌خصوص برای کارآفرینان که با مشکلات اخذ مجوز روبرو هستند برای توسعه آینده کارآفرینی و توسعه اقتصادی کشور مهم و ضروری است.
- سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی در مناطق مختلف شهری و روستایی کشور مانند ایجاد صنایع مختلف با توجه به پتانسیل‌های مناطق، ایجاد اشتغال پایدار جوامع شهری و روستایی می‌تواند باعث افزایش امنیت اقتصادی جوامع کشور در بلندمدت شود که این امر به‌نوبه خود به تضمین آمایش کشور در افق ایران ۱۴۲۰ کمک می‌کند.
- افزایش سن حق استفاده از مزایای تمدید بیکاری از دیگر راهکارهای توسعه مناطق شهری و روستایی کشور می‌باشد. در ایران لازم است که به کارگران مسن حقوق طولانی‌مدت بیشتری نسبت به کارگران جوان داده شود. همچنین می‌توان با کاهش سن بازنشستگی قانونی برای شاغلین میزان اشتغال جدید برای جوانان را افزایش داد.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

- از نظر بیشتر محققین مانند شلدون‌انیس[6] (۱۹۸۹)، مورس و ووگیتزاگیس[7] (۲۰۱۴) و فو، اکستر و آندرسون[8] (۲۰۱۵)، بسیاری از کشاورزان و روستاییان فقیر در سرتاسر جهان، محیط‌زیست را مدیریت می‌کنند و می‌توانند به‌عنوان کشاورزان زیست‌محیطی شناخته شوند. آن‌ها معتقدند که تخریب محیط، بدون شک، ارزیابی فقر و محرومیت را به‌عنوان یک عامل اصلی تخریب محیط‌زیست در آینده تغییر خواهند داد. بنابراین می‌توان گفت که بیشتر تخریب محیط‌زیست ناشی از بهره‌برداری‌های ناپایدار روستاییان فقیر از منابع محیطی می‌باشد که به شکل‌های مختلفی مانند استفاده از منابع طبیعی (هیزم، فضولات حیوانی و غیره) برای سوخت، چرای بی‌رویه‌ی دام، تغییر کاربری اراضی، استفاده از کود شیمیایی برای حاصلخیزی زمین و غیره این ناپایداری را شدت بخشیده است. در این راستا پیشنهاد می‌شود که برای استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی و محیط‌زیست کشور با پایداری اشتغال و همچنین ایجاد صنایع از بهره‌برداری بیش‌ازحد بر منابع طبیعی در کشور جلوگیری کرد. این امر در آینده و چشم‌انداز بلندمدت بحران ناپایداری زیست‌محیطی را مرتفع و رفع می‌کند.

منابع

حاجی‌نژاد، علی، دادفر، شیما و طولابی‌نژاد، مهرشاد، (۱۳۹۹). سنجش سطح توسعه روستاهای ایران با استفاده از شاخص‌های طبیعی کیفیت زندگی (PQLI)، جغرافیا (نشریه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، ۱۸(۵۶)، ۹۶- ۱۱۹.

رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا، موسوی، سید محمد، پورطاهری، مهدی و فرجزاده اصل، منوچهر. (۱۳۹۳)، تحلیل نقش تنوع معیشتی در تاب‌آوری خانوارهای روستایی در شرایط خشک‌سالی (مطالعه موردی: مناطق در معرض خشک‌سالی استان اصفهان)، پژوهش‌های روستایی تهران، ۵(۳)، ۶۳۶- ۶۶۲.

سیف، علی‌اکبر، (۱۳۹۲)، روانشناسی پرورشی نوین، روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران، نشر دوران.

طولابی‌نژاد، مهرشاد. (۱۳۹۷). تبیین محرومیت روستایی بر اساس شاخص‌های منطقه‌ای و ارتباط آن با پایداری محیطی (مطالعه موردی: شهرستان پلدختر). رساله دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

علی‌الحسابی، مهران، شیخ، ندا، (۱۳۹۹). تبیین چالش‌های پیش روی شهرهای آینده با بهره‌گیری از تجارب سینمای علمی تخیلی، نامه معماری و شهرسازی، ۱۳(۲۸): ۵۱- ۶۸.

عیدی، اسماء، کاظمیه، فاطمه و ظریفیان، شاپور. (۱۴۰۰). واکاوی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به مدیریت پایدار منابع آب کشاورزی (مطالعه موردی گندمکاران روستاهای شهرستان مراغه). دانش کشاورزی و تولید پایدار، ۳۱(۲)، ۳۶۱- ۳۷۵.

6. Sheldon Annis
7. Morse and Vogiatzakis
8. Fu, Exetern and Anderson

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

ولی زاده، ناصر، بیژنی، مسعود. (۱۳۹۵). کاربرد نظریه نیازهای مازلو در تحلیل نگرش زیبایی‌شناسی محیطزیستی روستاییان شهرستان میاندوآب. علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲(۲)، ۷۳-۷۸.

Ahituv, A. and J. Zeira (2011), "Technical Progress and Early Retirement", Economic Journal, Vol. 121/551, pp. 171-193.

Aho, S. (2018), "Targeting of job-seeker services and the later employment of participants (in Finnish)", Publication of the government's analysis, assessment and research activities, No. 19/2018, Prime Minister's Office, Helsinki.

Andrews, D., G. Nicoletti and C. Timiliotis (2018), "Digital technology diffusion: A matter of capabilities, incentives or both?", OECD Economics Department Working Papers, No. 1476, OECD Publishing, Paris, https://dx.doi.org/10.1787/7c542c16-en.

Castro, B. (2019), The shifting limits of drought adaptation in rural Colombia, Current Directions in Water Scarcity Research, 2: 77-86.

Cheng, M. M., Humphreys, K. A., & Zhang, Y. Y. (2018). The interplay between strategic risk profiles and presentation format on managers' strategic judgments using the balanced scorecard. Accounting, Organizations and Society, 70, 92-105.

Cohen, J. (2021), "How soon will COVID-19 vaccines return life to normal?" Science, http://dx.doi.org/10.1126/srcience.abh0618.

Cohen, M. J., & Garrett, J. L. (2010). The food price crisis and urban food (in) security. Environment and Urbanization, 22(2), 467-482.

Crouzet, N. and J. Eberly (2018), "Intangibles, Investment, and Efficiency", AEA Papers and Proceedings, Vol. 108, pp. 426-31, http://dx.doi.org/10.1257/pandp.20181007.

Cutter, S. L. Ash, K. D. and Christopher T. E. (2016), Urban–Rural Differences in Disaster Resilience, Annals of the American Association of Geographers, 106(6): 1236-125.

Friend, R., & Thinphanga, P. (2018). Urban water crises under future uncertainties: the case of institutional and infrastructure complexity in Khon Kaen, Thailand. Sustainability, 10(11), 3921.

Fu, M,. Exeter. D. J, and Anderson, A. (2015). The politics of relative deprivation: A transdisciplinary social justice perspective, Social Science and Medicine, 133: 223- 232.

Galani-Moutafi. V, (2013), Rural space (re)produced e Practices, performances and visions (A case study from an Aegean island), Journal of Rural Studies, Volume 32, Issue 4, pp 103-113.

Geissler, C., & Krys, C. (2013). The challenges of strategic management in the twenty-first century. In scenario-based strategic planning (pp. 21-41). Springer Gabler, Wiesbaden.

Habiba, U. Shaw, R. and Takeuchi, Y. (2012), Farmer's perception and adaptation practices to cope with drought: Perspectives from Northwestern Bangladesh, International Journal of Disaster Risk Reduction, 3(1), 72-84.

Hall, P., & Pfeiffer, U. (2013). Urban future 21: a global agenda for twenty-first century cities. Routledge.

Hardoy, J. E., & Satterthwaite, D. (2019). Urban change in the Third World: are recent trends a useful pointer to the urban future? 1. In The Living City (pp. 75-110). Routledge.

Hölscher, K., & Frantzeskaki, N. (2021). Perspectives on urban transformation research: transformations in, of, and by cities. Urban Transformations, 3(1), 1-14.

Hynes, W., Trump, B., Love, P., & Linkov, I. (2020). Bouncing forward: a resilience approach to dealing with COVID-19 and future systemic shocks. Environment Systems and Decisions, 40, 174-184.

Kaplan, S. and Berman, M. G. (2010), Directed attention as a common resource for executive functioning and self-regulation, perspectives on psychological science, 5 (1), 43- 57.

Kurennaya, V. V., Rybasova, Y. V., Alivanova, S. V., Shevchenko, E. A., & Lugovskoi, S. I. (2019). Strategic alliance as a modern format for the future development of food subcomplexes. Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences, 10(2), 436-442.

Li, S. (2021). Research on the Path of Innovation of the Financial System from the Perspective of Rural Revitalisation. Open Journal of Social Sciences, 9(4), 241-249.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]

Miles, L., & Shipway, R. (2020). Exploring the COVID-19 pandemic as a catalyst for stimulating future research agendas for managing crises and disasters at international sport events. Event Management, 24(4), 537-552.

Mölleryd, B. (2015), "Development of high-speed networks and the role of municipal networks", OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 26, OECD Publishing, Paris.

Morse, S,. Vogiatzakis, I. N. (2014). Resource Use and Deprivation: Geographical Analysis of the Ecological Footprint and Townsend Index for England, Sustainability, 6 (8): 4749- 4771.

Mueller, J. T., McConnell, K., Burow, P. B., Pofahl, K., Merdjanoff, A. A., & Farrell, J. (2021). Impacts of the COVID-19 pandemic on rural America. Proceedings of the National Academy of Sciences, 118(1), 1- 18.

Narula, R. (2020). Policy opportunities and challenges from the COVID-19 pandemic for economies with large informal sectors. Journal of international business policy, 3(3), 302-310.

Nijman, J. (2015). India's urban future: Views from the slum. American Behavioral Scientist, 59(3), 406-423.

OECD (2020), "The territorial impact of COVID-19: Managing the crisis across levels of government", OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), OECD, Paris, https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-across-levels-of-government-d3e31224e1./

OECD (2020), OECD Employment Outlook 2020: Worker Security and the COVID-19 Crisis, OECD Publishing, Paris, https://dx.doi.org/10.1787/1686c7458-en.

Sardar, Z. (2010). The Namesake: Futures; futures studies; futurology; futuristic; foresight—What's in a name?. Futures, 42(3), 177-184.

Termos, A., & Yorke-Smith, N. (2022). Urbanism and Geographic Crises: A Micro-Simulation Lens on Beirut. Urban Planning, 7(1), 87-100.

Wang, H., & Zhuo, Y. (2018). The necessary way for the development of China's rural areas in the new era-rural revitalization strategy. Open Journal of Social Sciences, 6(6), 97-106.

Wang, R., Feng, Y., Wei, Y., Tong, X., Zhai, S., Zhou, Y., & Wu, P. (2021). A comparison of proximity and accessibility drivers in simulating dynamic urban growth. Transactions in GIS, 25(2), 923-947.

Zhang, J. W. Howell, R. T. and Iyer, R. (2014), Engagement With natural beauty moderates the positive relation between connectedness With natural and psychological well- being, Journal of Environmental psychology, 38, 55- 63.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOI: 10.61186/jgs.25.77.11]